

De kracht van samen

'Een onderzoek naar de rol van historische verenigingen in Gelderland in de lokale politieke besluitvorming en het lokaal maatschappelijk domein'

Abstract

In dit onderzoek staat de relatie tussen lokale historische verenigingen en het gemeentelijk bestuur van verschillende gemeentes in Gelderland centraal. Verdiepende interviews met de verenigingen en lokale bestuurders van de gemeentes Berkelland en Zutphen geven zicht in hoe deze relatie momenteel wordt ervaren door zowel de historische verenigingen als de lokale politieke bestuurders van twee verschillende gemeentes in Gelderland. Op basis van deze ervaringsverslagen is vervolgens gezocht naar mogelijkheden om deze relatie te verbeteren.

Zo is gebleken dat historische verenigingen en lokale bestuurders in Gelderland eenzelfde belang zien in de maatschappelijke positie van de verenigingen en de samenwerkingen die ze vanuit die positie kunnen en bereid zijn aan te gaan. Dat maakt dat de relatie tussen de verenigingen enerzijds en de lokale bestuurders anderzijds juist verdiept kan worden wanneer de historische verenigingen weten *hoe* en bereid zijn *om* hun maatschappelijke meerwaarde en rol actief en bewust uit te dragen binnen de politieke besluitvorming.

Voorwoord en Inleiding

‘Een club van eigenheimers’, ‘een leuke club met een eigen expertise’ of ‘een club met een eigen niche, een eigen karakter’. Wat mij in ieder geval alleen maar meer duidelijk is geworden in de afgelopen drie maanden is dat historische verenigingen in Gelderland er geen dertien in een dozijn zijn. Elke historische vereniging wordt gevormd door mensenwerk. Door het werk van een diversiteit en veelvoud aan mensen met een gedeelde passie voor de unieke geschiedenis van hun eigen stad, streek of gemeenschap. En door mensen die zich bovendien vrijwillig inzetten om de kennis over deze geschiedenis te verdiepen en door te vertellen. En dat, met bewonderenswaardig veel hart voor de zaak.

In zijn stuk *Henry IV Part II* schreef Shakespeare: ‘There is a history in all men’s lives’. Geschiedenis en erfgoed verbinden ons als mensen aan elkaar en hebben de kracht om onze afzonderlijke verhalen de ruimte te geven in een gezamenlijk verhaal. Deze persoonlijke overtuiging deelde ik in mijn sollicitatiebrief bijna een jaar geleden aan Erfgoed Gelderland. En in mijn afgelopen stagetijd heb ik deze overtuiging meermaals bevestigd zien worden. Niet alleen in de manier waarop historische verenigingen de persoonlijke historische verhalen en herinneringen van vele verschillende personen in hun eigen stad, streek of gemeenschap samenbrengen in een gemeenschappelijke geschiedenis. Maar ook in de manier waarop lokale bestuurders zich dagelijks inzetten om aandacht te hebben voor de diversiteit aan verhalen die alle inwoners van hun gemeente onderscheidt én verenigt. En vervolgens net zo goed in de manier waarop deze beide partijen vanuit zulke verschillende werelden toch verbonden zijn door de gemeentelijke cultuurhistorische passie die hen bindt.

De afgelopen drie maanden hebben zowel de Historische Kring Eibergen en de Historische Vereniging van Zutphen als de lokale bestuurders van de gemeente Berkelland en Zutphen mij een inkijkje geboden in hun wereld. En zo niet alleen in de vraagstukken de successen, de lessen uit het verleden en de toekomstige verwachtingen die een rol spelen in hun dagelijkse werkzaamheden, maar ook in hun ervaringen van de relatie die zij met elkaar hebben. Want hoewel zij uiteraard op zeer verschillende manieren opereren, is het toch een overkoepelende passie waarvoor zij allen de handen uit de mouwen steken. Als stagiair bij Erfgoed Gelderland vanuit de Bacheloropleiding Geschiedenis aan de Radboud Universiteit, heb ik met hen mogen spreken over teleurstellingen en successen, over gevoelens als gehoord en gezien worden en de betekenis van samenwerken en partnerschap. En daar heb ik niet alleen ontzettend veel van geleerd, maar ben ik ook door geïnspireerd. Ik heb mij niet alleen bij de verenigingen en lokale bestuurders, maar ook bij Erfgoed Gelderland zeer welkom gevoeld en de ruimte gevoeld om te vragen, te ontdekken, te leren, te luisteren en te mogen spreken. En daar ben ik zeer dankbaar voor.

Het onderzoek dat hieronder volgt is het resultaat van het literatuuronderzoek en de gesprekken die ik met eerder genoemde partijen en Publieks- en Communicatiemedewerker Henriette Kosse van Erfgoed Gelderland heb mogen ondernemen. Niet alleen heb ik daarin geprobeerd om een overzicht te geven van hoe de relatie tussen de historische verenigingen en politieke bestuurders in Gelderland er

momenteel uitziet, maar ook heb ik daarnaast geprobeerd om op zoek te gaan naar daar waar nog mogelijkheden voor verbetering liggen en de bereidheid om deze relatie nog verder te verdiepen. Op deze manier hoop ik dat dit onderzoek een kleine bijdrage zal mogen leveren aan het inzicht in het werk en karakter van de historische verenigingen in Gelderland en in de manier waarop zij hun maatschappelijke en culturele waarde in de toekomst nog beter uit zullen kunnen dragen in de lokale democratie.

Liza Werkman

Begeleiding door: Lian van der Zon, Else Gootjes en Maud Ramakers

Erfgoed Gelderland, Arnhem

9 december 2022

Inhoudsopgave

Voorwoord en inleiding.....	04
Theoretisch kader en vraagstuk.....	07
Onderzoeksopzet.....	12
Methodiek.....	13
Verklaring van termen en concepten.....	15
Hoofdstuk 1: De historische verenigingen	
1.1 Lokale historische kringen en verenigingen.....	18
1.2 De Historische Kring Eibergen (HKE).....	19
1.2.1 De Kring.....	19
1.2.2 De Kring aan het woord.....	20
1.3 De Historische Vereniging Zutphen (HVZ).....	23
1.3.1 De Vereniging.....	23
1.3.2 De Vereniging aan het woord.....	24
1.4 Conclusie.....	27
Hoofdstuk 2: Het lokale bestuur	
2.1 Inleiding op lokaal bestuur en interactieve besluitvorming in erfgoedbeleid.....	31
2.2 Berkelland.....	31
2.2.1 Context bestuur en erfgoedbeleid Berkelland.....	31
2.2.2 Wethouder Wormgoor en beleidsadviseur Van de Geyn aan het woord.....	32
2.3 Zutphen.....	35
2.3.1 Context bestuur en erfgoedbeleid Zutphen.....	35
2.3.2 Wethouder Wannet en Erfgoedcentrumboegbeeld Haafkens aan het woord.....	36
2.4 Conclusie.....	40
Hoofdstuk 3: De maatschappelijke rol en meerwaarde van historische kringen en verenigingen	
3.1 Historische kringen en verenigingen in het maatschappelijk domein.....	42
3.2 De Historische Kring Eibergen en de Historische Vereniging Zutphen aan het woord.....	42
3.2.1 De Historische Kring Eibergen.....	42
3.3.2. De Historische Vereniging Zutphen.....	45
3.3 De lokale bestuurders in Berkelland en Zutphen aan het woord.....	47
3.3.1 Wethouder Wormgoor en beleidsadviseur Van de Geyn.....	47
3.3.2 Wethouder Wannet en Erfgoedcentrumboegbeeld Haafkens.....	49

3.4 Conclusie.....	51
Hoofdstuk 4: Beantwoording van de onderzoeksvraag.....	53
Dankwoord.....	56
Literatuurlijst.....	57

[Alle bijlagen bevinden zich in een apart document dat enkel op aanvraag beschikbaar is]

Theoretische Inleiding

Democratie, zo stelt de Van Dale, staat voor een ‘staatsvorm die aan het hele volk invloed op de regering toekent’.¹ Op het eerste gezicht zal deze in de Van Dale gevormde definitie voor velen vrij vanzelfsprekend klinken. Maar wie zich meer verdiept in de ontwikkelingen in het denken over de Nederlandse parlementaire democratie in de afgelopen decennia zal zich al gauw realiseren dat sommige begrippen in deze definitie op verschillende manieren kunnen worden ingevuld. Een goed voorbeeld hiervan is de term invloed. Deze is even ambigu als zijn synoniemen inspraak, zeggenschap of effect. De vraag wanneer er eigenlijk sprake is van invloed vanuit een volk op zijn regering kan dan ook op verschillende manieren worden beantwoord.

Het Nederlandse representatieve democratische staatsbestel heeft in de afgelopen decennia op basis van verschillende visies vorm gekregen. Zo ontwikkelde zich in de complexe sociaal-maatschappelijke context van de industriële samenleving aan het eind van de 19^e-eeuw en het begin van de 20^e-eeuw de *verzorgingsstaat*.² Dit is een representatief democratisch bestel dat destijds gekenmerkt werd door een volgens de bestuurskundige Barbara Vis en politicoloog Kees van Kersbergen gevoelde ‘noodzakelijk’ grote rol voor de overheid in het sociaal-maatschappelijk domein.³ Die sterke invloed van de overheid in de sociaal-maatschappelijke beleidsvorming was echter niet vrij van kritische evaluaties. Met name in de jaren ’80 en ’90 van de vorige eeuw namen de kritische geluiden tegen het functioneren van de verzorgingsstaat toe.⁴ De in de jaren ’50 en ’60 ingezette afbrokkeling van de zuilen had een wankeling in de voorheen meer vanzelfsprekende relatie tussen de representanten en de door hen gerepresenteerden veroorzaakt.⁵ Burgers begonnen nu ook buiten de verkiezingen om hun mening te uiten en daarmee zichzelf actiever te vertegenwoordigen in het maatschappelijk- en politieke domein in plaats van zich enkel te *laten* vertegenwoordigen.⁶ De kritische geluiden op het functioneren van de verzorgingsstaat kwamen echter niet enkel vanuit de hoek van de burgers, ook de representanten begonnen de betaalbaarheid van het stelsel en de houdbaarheid van de beperkte betrokkenheid van burgers in de besluitvorming te bevragen.⁷

Zodoende ontwikkelde zich rond de eeuwwisseling een nieuwe representatieve democratische samenlevingsvorm, genaamd de participatieve samenleving. Zo koning Willem-Alexander in de

---

¹ Van Dale – Democratie, <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/democratie#.Yz1BYXZBxPY> (geraadpleegd 5 oktober 2022).

² Kersbergen, K., Vis, B., *De verzorgingsstaat* (Amsterdam 2016); Trommel, W.A., Van der Veen, R., *De Herverdeelde Samenleving: de ontwikkeling en herziening van de Nederlandse verzorgingsstaat* (Amsterdam 1999) 7; Raad voor het Openbaar Bestuur, *Loslaten in vertrouwen: naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving* (Den Haag 2012) 22-23.

³ Kersbergen, K., Vis, B., *De verzorgingsstaat*.

⁴ Trommel, W.A., Van der Veen, R., *De Herverdeelde Samenleving*; Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P., Van Tatenhove, J., *Burgers als beleidsadviseurs* (2006) 18-19.

⁵ De Haan, I., *Zelfbestuur en staatsbeheer* (Amsterdam 1993) 85; De Rooy, P., *Ons stipje op de wereldkaart* (Amsterdam 2014) 227, 232; Raad voor het Openbaar Bestuur, *Loslaten in vertrouwen*, 24-25.

⁶ De Haan, I., *Zelfbestuur en staatsbeheer*, 111; De Rooy, P., *Ons stipje op de wereldkaart*, 132-133; Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P., Van Tatenhove, J., *Burgers als beleidsadviseurs*, 18-19.

⁷ Trommel, W.A., Van der Veen, R., *De Herverdeelde Samenleving*, 7-8.

troonrede van 2013 uitsprak: ‘*Het is onmiskenbaar dat mensen in onze huidige netwerk-en informatiesamenleving mondiger en zelfstandiger zijn dan vroeger. Gecombineerd met de noodzaak om het tekort van de overheid terug te dringen leidt dit ertoe dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving. Van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving.*’⁸ Hiermee werd ‘de verantwoordelijkheid’ dus voortaan terug bij de burger gelegd. Welke verantwoordelijkheid? De verantwoordelijkheid tot betrokkenheid bij zijn of haar eigen leefomgeving en de politieke representatie van de idealen van die leefomgeving.⁹ Deze verantwoordelijkheid lag en ligt overigens echter niet enkel bij de burger. Voor de overheid lag en ligt in een dergelijke samenleving de taak weggelegd om de burgers in het nemen van hun verantwoordelijkheid te faciliteren.¹⁰

Het actief deelnemen van burgers in de gemeenschappelijke (politiek) participatieve samenleving wordt ook wel aangeduid met het begrip *burgerparticipatie*. Burgerparticipatie is op zichzelf geen nieuw begrip¹¹. De meer recentere invulling van het begrip welke ervan uitgaat dat burgers naast indirecte electieve participatie bij de verkiezingen ook initiatieven van directe participatie uitoefenen heeft zich wel meer recent ontwikkeld.¹² De mate waarin de overheid de indirecte en met name directe participatie van haar burgers faciliteert duiden we dan weer aan met de term *overheidsparticipatie*.¹³ Een participatieve samenlevingsvorm gaat er dus vanuit dat representatief democratisch beleid enkel tot stand kan komen wanneer beide partijen, zowel de overheid als de burgers, hun verantwoordelijkheid nemen om behoeften, meningen en deskundigheid te delen.

Daarmee vraagt een participatieve samenlevingsvorm dus om een voortdurende communicatie ofwel interactie tussen de beide partijen. De beleidsvorm die naar aanleiding van deze behoefte is ontstaan is de *interactieve beleidsvorm*. De doorgaans gebruikte definitie van deze beleidsvorm is te vinden in de eindrapportage ‘De aanpak van interactief beleid’ van de bestuurskundige Pröpper en de bedrijfskundige Steenbeek uit 1999 en luidt als volgt: ‘*Interactief beleid betekent dat een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betreft om in open wisselwerking en/of samenwerking met hen tot de voorbereiding, bepaling, de uitvoering en/of de evaluatie van beleid te komen.*’¹⁴ Interactief beleid vraagt dus van een overheid de bereidwilligheid om een deel van zijn politiek primaat in de

---

⁸ Koninklijk Huis- Troonrede 2013, <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/videos/2013/09/17/koning-willem-alexander-spreekt-de-troonrede-2013-uit> (geraadpleegd 5 oktober 2022).

⁹ Raad voor het Openbaar Bestuur, *Loslaten in vertrouwen*, 26.

¹⁰ Koninklijk Huis- Troonrede 2013, <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/videos/2013/09/17/koning-willem-alexander-spreekt-de-troonrede-2013-uit> (geraadpleegd 5 oktober 2022).

¹¹ Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P., Van Tatenhove, J., *Burgers als beleidsadviseurs*, 18-19.

¹² Ibidem.

¹³ Raad voor het openbaar bestuur, *Loslaten in vertrouwen*, 65-68.

¹⁴ Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A., ‘De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders’, *Eindrapportage Ministerie van Verkeer en Waterstaat* (Amsterdam 1999) 7-8.

besluitvorming op te geven. Tegelijkertijd vraagt een dergelijk beleid van burgers, organisaties en andere partijen de verantwoordelijkheid en bereidwilligheid om dit door de overheid vrijgegeven deel in te vullen.¹⁵

Ook binnen de erfgoedsector en het erfgoedbeleid heeft het denken over de concepten interactieve beleidsvorming en participatie de afgelopen jaren zijn intrede gedaan. De focus van de overheid in het cultuur- en erfgoedbeleid heeft lange tijd voornamelijk gelegen op het conserveren en bewaren van cultureel erfgoed¹⁶. Aan het einde van de 20ste-eeuw en het begin van de 21ste-eeuw trad er echter een verandering op in het cultureel overheidsbeleid.¹⁷ In de door de minister van het OCW opgestelde museale strategie uit 2005 werd de nieuwe visie ook wel omschreven als: ‘Bewaren om teweeg te brengen’.¹⁸ In deze nieuwe visie hebben erfgoedinstanties de verantwoordelijkheid gekregen om *door* het bewaren van het erfgoed de relatie tussen het erfgoed en de samenleving te versterken en verdiepen.¹⁹

Dat de Minister van OCW deze strategie in 2005 introduceerde past binnen een bredere Europese trend van herbezinning op het (inter)nationaal erfgoedbeleid. Zo is tevens in 2005 door de Raad van Europa het Verdrag van Faro opgesteld, getiteld: ‘De waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving’.²⁰ In dit kaderverdrag heeft de Raad van Europa een nieuwe koers binnen het erfgoedbeleid voorgesteld. Deze koers richt zich, gelijk aan de titel van het verdrag, niet primair op het erfgoed zelf, maar in de eerste plaats op de waarde die het erfgoed voor de samenleving heeft. Erfgoed kan echter alleen van betekenis zijn voor de samenleving als het toegankelijk is voor alle leden van de samenleving en die leden dan ook bereid zijn om samen de waarde van het erfgoed te erkennen, bewaren en uit te dragen. Het verdrag spreekt daarom ook wel over de benodigde democratisering van het erfgoedbeleid doormiddel van erfgoedparticipatie.²¹ Dat wil zeggen dat erfgoed niet alleen voor iedereen toegankelijk moet zijn, maar dat er ook *ruimte* moet komen in het erfgoedbeleid voor initiatieven van burgers en andere partijen waarin de waarde van het erfgoed voor zijn lokale omgeving wordt uitgedragen. Deze ruimte kan echter alleen ontstaan wanneer overheden bereid zijn een deel van hun primaat in het erfgoedbeleid af te staan en burgers op hun beurt bereid zijn om genoeg betrokken te zijn bij het erfgoedbeleid om dergelijke initiatieven te kunnen en durven nemen.

Op deze manier heeft het Verdrag van Faro dus ook in het Nederlands erfgoedbeleid de complexe praktijk van de ontwikkeling naar het voeren van een participatieve en interactieve beleidsvorming gestimuleerd. Het opstellen van een theoretisch kaderverdrag vormt echter de eerste

---

¹⁵ Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A., ‘De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders’, 46-48.

¹⁶ Huysmans, F., De Haan, J., ‘Het bereik van het verleden: Ontwikkelingen in de belangstelling voor cultureel erfgoed’, *Sociaal en Cultureel Planbureau: Het culturele draagvlak 7* (Den Haag 2007) 33.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Museale strategie: Bewaren om teweeg te brengen* (Woerden 2005) 8.

¹⁹ Huysmans, F., De Haan, J., ‘Het bereik van het verleden’, 33; Brom, R., ‘Erfgoed heeft behoefte aan betrokkenheid: van overheid én samenleving’, *Boekman: De staat van cultuur 4* (2019) 53-54.

²⁰ Raad van Europa, *Kaderverdrag inzake de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving* (Faro 2005).

²¹ Raad van Europa, *Kaderverdrag inzake de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving*, Deel III: Artikel 11-12.

stap. Het nadenken over de praktische uitwerkingmogelijkheden van dit verdrag vormt een volgende stap. Daarom heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een routekaart opgesteld voor de weg naar de mogelijke ondertekening en ratificatie van het verdrag door Nederland in 2023. Deze routekaart is bedoeld om in gesprek met iedere partij die op de een of andere manier betrokken is bij het erfgoedbeleid te onderzoeken wat Faro in de praktijk teweeg kan brengen.

In het kader daarvan is in opdracht van het OCW het rapport ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen: overwegingen bij het ratificeren Verdrag van Faro’ opgesteld.²² Daarin staat beschreven welke mogelijkheden er zijn voor de invoering van het verdrag, maar ook tegen welke beperkingen men aan zou kunnen lopen na de ratificatie. Een van deze beperkingen is de kloof die momenteel lijkt te bestaan tussen een systeemwereld waarin overheden opereren en een leefwereld waarin gemeenschappen en burgers werken.²³ Tussen deze twee werelden bestaat een zekere discrepantie die samenwerking tussen partijen uit deze verschillende werelden moeilijk maakt.²⁴ Om deze kloof te kunnen dichten moeten beide partijen hun verantwoordelijkheid nemen om bereid te zijn doormiddel van voortdurende interactie tot een midden te willen en kunnen komen.²⁵

Het midden vraagt dus om een zoeken naar verbinding. Verbinding tussen de partijen uit de systeemwereld en de leefwereld, verbinding tussen de burgers en het erfgoed en verbinding tussen het erfgoed en zijn omgeving. Omdat de lokale democratie in de praktijk het meest concreet opereert in de directe leefomgeving van zijn burgers is het juist deze overheidslaag waar de praktijk van het zoeken naar deze verbinding het best onderzocht en geëvalueerd kan worden. Wie een kijkje neemt op de site van de RCE onder het kopje ‘Faro in de praktijk’ vindt een scala aan voorbeelden van met name lokale initiatieven waarin de visie van het Verdrag van Faro floreert.²⁶ Het kan dus, maar het gaat niet vanzelf. Het vraagt bereidheid, inzet en betrokkenheid van bestuurlijke en burgerlijke partijen.

De belangstelling ofwel betrokkenheid van burgers tot het Nederlandse culturele erfgoed is sinds de jaren negentig aan een relatieve groei onderhevig.²⁷ Een van de manieren waarop burgers bij lokaal erfgoed betrokken raken is doormiddel van het werk en lidmaatschap van historische verenigingen. Dergelijke lokale verenigingen zetten zich doorgaans in om de geschiedenis van een bepaalde streek, stad of gemeenschap te onderzoeken, bewaren en delen. Zij hebben daardoor meestal een directe verbinding met de geschiedenis en inwoners van de lokale omgeving waarin zij opereren. Net als de algemene belangstelling voor het cultureel erfgoed, groeiden rond de eeuwwisseling ook het

---

²² Van der Horst, A., Hopstaken, L., Van Soomeren, P., ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen: Overwegingen bij het ratificeren Verdrag van Faro’, *Rapport Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap* (Amersfoort 2021).

²³ Van der Horst, A., Hopstaken, L., Van Soomeren, P., ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen: Overwegingen bij het ratificeren Verdrag van Faro’, 22.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed – *Faro in de praktijk*, <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro/faro-in-de-praktijk> (geraadpleegd 6 oktober 2022).

²⁷ Van den Broek, A., Huysmans, F., De Haan, J., ‘Cultuurminnaars en cultuurmijders: Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed’, *Sociaal Cultureel Planbureau: Het culturele draagvlak 6* (Den Haag 2006) 34; Huysmans, F., De Haan, J., *Het bereik van het verleden*, 86-87, 112-113.

aantal Nederlandse historische verenigingen en het aantal leden van dergelijke verenigingen.²⁸ Zo kende Nederland in 2005 al ongeveer 790 lokale historische verenigingen en 966 folkloerverenigingen.²⁹ De waardevolle verbinding tussen dergelijke verenigingen en de lokale leefomgeving waarin zij zich bevinden komt het best tot zijn recht wanneer er ook een sterke verbinding is tussen de lokale overheid en deze verenigingen. En dus door een politiek interactieve verbinding waarin de lokale overheid de rol van facilitator aanneemt en de lokale historische vereniging die van initiatiefnemer.

Zo gezegd is echter niet altijd zo gedaan. Een dergelijke samenwerking tussen verenigingen en de lokale overheid is namelijk niet altijd vanzelfsprekend. Soms omdat de mogelijkheden om te participeren in het lokale politieke domein voor de verenigingen nog niet geschapen zijn, of omdat wellicht de behoefte er vanuit de verenigingen zelf niet is, of omdat zij eventueel niet beschikken over de benodigde deskundigheid. Ook in de relatie tussen historische verenigingen en het lokaal bestuur dient er vaak dus een bepaalde kloof te worden gedicht om een constructieve samenwerking in het lokaal erfgoedbeleid mogelijk te maken. Daarom zal in dit volgende onderzoek de vraag centraal staan op welke manieren historische verenigingen kunnen participeren in de lokale politieke besluitvorming om hun maatschappelijke rol te versterken. Hoewel in deze vraagstelling dus ook de maatschappelijke rol van historische verenigingen aan bod komt, moet verduidelijkt worden dat de primaire focus in dit onderzoek zal liggen op de relatie tussen de verenigingen en de lokale besluitvorming rondom het erfgoedbeleid. Dit onderzoek wordt uitgevoerd naar aanleiding van het Verdrag van Faro in opdracht van Erfgoed Gelderland. Onder het motto ‘Samen verleden toekomst geven’ ondersteunt deze stichting de erfgoedsector in Gelderland met als doel om onderlinge samenwerking te stimuleren en bij te dragen ‘aan een duurzame, diverse en inclusieve erfgoedsector die aansluit bij de actualiteit en voorbereid is op de toekomst’.³⁰ De historische verenigingen en lokale overheden die in dit onderzoek centraal zullen staan vallen daarom binnen de geografische begrenzing van de provincie Gelderland. Het doel van dit onderzoek sluit aan bij de doelstellingen van Erfgoed Gelderland in dienstbaarheid aan de aan hen verbonden erfgoedsector. Hieronder volgt een meer uitgebreide opzet van het onderzoek.

---

²⁸ Van den Broek, A., Huysmans, F., De Haan, J., ‘Cultuurminnaars en cultuurmijders’, 32.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Erfgoed Gelderland – *Missie en Visie*, <https://erfgoed gelderland.nl/over-ons/missie-en-visie/> (geraadpleegd 6 oktober 2022).

Onderzoeksopzet

Zoals in het voorgaande beschreven luidt de hoofdvraag die in het volgende onderzoek centraal staat als volgt:

Op welke manieren kunnen historische verenigingen een maatschappelijke rol uitoefenen door te participeren in de lokale politieke besluitvorming?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zullen de volgende deelvragen behandeld worden:

- 1) Op welke manier heeft het erfgoedbeleid zich de laatste decennia met betrekking tot erfgoedparticipatie ontwikkeld?
- 2) Op welke manier ervaren historische verenigingen in Gelderland de huidige verhouding tussen de vereniging en de lokale politieke besluitvorming?
- 3) Op welke manier ervaren lokale politieke bestuurders in Gelderland de huidige verhouding tussen de historische verenigingen en de lokale politiek in de politieke besluitvorming?
- 4) Hoe wordt de relatie tussen de historische verenigingen en het maatschappelijk domein momenteel ervaren door zowel de verenigingen als de lokale bestuurders in Gelderland?

Op basis van deze verschillende deelanalyses zal uiteindelijk geprobeerd worden om in de conclusie een antwoord te formuleren op de onderzoeksvraag waarin een overzicht wordt gegeven van de huidige situatie en advies wordt gegeven voor toekomstige verbeteringsmogelijkheden. Uiteraard is het niet mogelijk om in een dergelijk onderzoek het perspectief van elke historische vereniging die lid is van Erfgoed Gelderland te belichten. Daarom is ervoor gekozen om een selectie te maken van twee van deze historische verenigingen. Niet alleen deze verenigingen, maar ook het lokale bestuur van de gemeente waarin deze verenigingen zich bevinden hebben vervolgens gediend als representatieve casussen om de relatie tussen het politieke bestuur en de historische verenigingen in de lokale participatieve democratie te kunnen onderzoeken. De selectie is daarbij uitgekomen op de Historische Vereniging Zutphen en de Historische Kring Eibergen. De selectieprocedure is verder uitgewerkt onder het kopje 'Methodiek'. Een overzicht van de termen en concepten die in dit onderzoek aan bod komen is bijeengebracht onder het kopje 'Verklaring van Termen en Concepten'.

Methodiek

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van twee soorten van kwalitatief onderzoek. Enerzijds is literatuuronderzoek verricht en anderzijds zijn verdiepende interviews afgenomen. Het literatuuronderzoek heeft gediend ter kadering van de thematiek, zowel bij de theoretische introductie op het onderwerp en de actuele ontwikkelingen hieromtrent als bij de analyse van de onderzoeksresultaten die uit de verdiepende interviews voortkwamen.

De keuze voor de historische verenigingen die centraal staan in de interviews die voor dit onderzoek zijn afgenomen is in overleg met Lian van der Zon en Henriette Kosse van Erfgoed Gelderland gemaakt op basis van doelgerichte selectie en maximale variatie.³¹ Dat betekent dat de historische verenigingen die lid zijn van Erfgoed Gelderland zijn verdeeld op basis van hun relatie tot de lokale politiek en maatschappelijke leefomgeving, zoals zij deze op het eerste gezicht op hun site presenteren. Uit deze verdeling zijn vervolgens twee verenigingen geselecteerd; De Historische Vereniging Zutphen (HVZ) en de Historische Kring van Eibergen (HKE). De HVZ is gekozen vanwege de bekende vrij constructieve relatie tussen de vereniging en de lokale politiek doormiddel van het werk van het Erfgoedcentrum Zutphen. De HKE is gekozen vanwege hun relatief beperkte relatie met de lokale politie, hun wens tot maatschappelijke participatie en de in 2020 opgestelde Cultuur-en Erfgoedvisie 2030 van de gemeente Berkelland. Met de selectie voor deze verenigingen is dus beoogd om verenigingen te selecteren met een representatief vermogen voor andere verenigingen in Gelderland en variatie op basis van geografische locatie en maatschappelijke en politieke context.³²

Aan de hand van de keuze voor de verenigingen is ook de selectie gemaakt voor de politieke bestuurders wiens visie als casus zal dienen in dit onderzoek. Dit betekent dat is enerzijds voor de gemeente Zutphen gesproken met wethouder van cultuur Sjoerd Wannet en Erfgoedcentrumboegbeeld Hendrik Haafkens en anderzijds voor de gemeente Berkelland met wethouder van cultuur Betsy Wormgoor en beleidsadviseur voor cultuur en erfgoed Marieke van de Geyn. Ook heb ik daarnaast mogen spreken met Henriette Kosse als Publieks-en Communicatiemedewerker bij Erfgoed Gelderland om vanuit haar ervaringen meer te kunnen leren over de praktijk van het erfgoedveld.

Ik heb gekozen voor het afnemen van interviews om het perspectief van de historische verenigingen vast te kunnen leggen. Hiervoor heb ik gekozen omdat met deze methode ruimte kan worden gegeven aan de verdieping en verklaring van ervaringen. ‘Gehoord voelen’ en ‘betrokken zijn’ zijn namelijk multi-interpretabele termen die vragen om verdieping en verduidelijking voordat men er zijn conclusies uit kan trekken. In diepte interviews gebaseerd op de thematiek die in dit onderzoek centraal staat kan die ruimte geboden worden. De voor deze verdiepende topic-interviews opgestelde vragenlijsten bestaan zowel uit een gestandaardiseerd vragenonderdeel voor elke historische

---

³¹ Boeije, H., 't Hart, H., Hox, J., *Onderzoeksmethoden* (Utrecht 2009), https://radboud-bibliotheek-budh-nl.ru.idm.oclc.org/boek/9789047301110/bju17090910.04092009191109_0298, 8.4: Onderzoeksdeelnemers bij kwalitatief onderzoek (geraadpleegd 6 oktober 2022).

³² Ibidem.

vereniging om vergelijking van ervaringen met de nodige kanttekeningen mogelijk te maken als uit enkele vragen die zijn toegespitst op de sociale en politieke context waarin de geïnterviewde vereniging opereert.³³ Bij het afnemen van de vragenlijst is beoogd een semi-geconstrueerd interview af te nemen, wat betekent dat het verhaal van de vertegenwoordiger van de vereniging over deze thematiek leidend zal zijn.³⁴ De vragenlijsten zijn terug te lezen onder bijlagen 1.1.1 en 1.2.1.

Ook voor het onderzoek naar het perspectief van de lokale politieke bestuurders is ervoor gekozen om verdiepende topic-interviews af te nemen. Aan politiek beleid, politieke besluiten- en visies ligt namelijk een wereld van overwegingen en beraadslagen ten grondslag. Politieke documentatie is daarom niet genoeg om vast te kunnen stellen welke visie van lokale bestuurders er achter het lokale erfgoedbeleid schuil gaat. Ook de vragenlijsten voor de wethouders voor cultuur van de gemeenten Zutphen en Berkelland bestaan zowel uit een gestandaardiseerd vragenonderdeel om vergelijking van ervaringen met de nodige kanttekeningen mogelijk te maken als uit enkele vragen die zijn toegespitst op de maatschappelijke- en politieke context van de gemeente die de geïnterviewde vertegenwoordigt.³⁵ Als laatste is ook bij de politiek bestuurders beoogd een semi-geconstrueerd interview af te nemen waarin de opmerkingen en ervaringen van de lokale bestuurders rondom deze thematiek leidend zijn geweest.³⁶ De vragenlijsten zijn terug te lezen onder bijlagen 1.3.1 en 1.4.1.

---

³³ Boeije, H., 't Hart, H., Hox, J., *Onderzoeksmethoden*, 8.5: dataverzameling.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

Verklaring van Termen en Concepten

Het Verdrag van Faro³⁷

Dit kaderverdrag is opgesteld door de Raad van Europa in 2005. De officiële titel van het verdrag is: ‘De waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving’. De artikelen in dit verdrag presenteren een nieuwe visie op het erfgoedbeleid. Gelijk aan de titel van het verdrag gaat deze visie niet uit van het cultureel erfgoed zelf, maar van de waarde die het heeft voor de samenleving. Om de waarde van het cultureel erfgoed leidend te laten zijn in besluitvormingsprocessen is het volgens het verdrag van belang dat cultureel erfgoed niet alleen voor iedereen toegankelijk is, maar dat iedereen ook zeggenschap kan uitoefenen over de waarde van het erfgoed.

De Nederlandse Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is momenteel bezig met het uitvoeren van een onderzoek waarin zij middels het voeren van gesprekken met verschillende partijen in de erfgoedsector de mogelijke praktische uitwerking van het verdrag in het Nederlandse erfgoedbeleid analyseert. Voorlopig hoopt Nederland het verdrag in 2023 te ondertekenen en ratificeren.

Burgerparticipatie³⁸

Deze term staat voor de mate waarin burgers betrokken deelnemers zijn in maatschappelijke of politieke initiatieven en beleid- en besluitvorming. Tegenwoordig gaat politieke burgerparticipatie verder dan alleen het uitbrengen van een stem bij verkiezingen. Steeds meer aandacht komt er namelijk voor de mate waarin burgers ook buiten verkiezingen om betrokken zijn bij de politieke besluitvorming, doormiddel van bijvoorbeeld protesten, het bijwonen van inspraakavonden en raadsvergaderingen of door het opvragen van informatie en het geven van (on)gevraagd advies.

Om te meten hoe betrokken burgers zijn in de politieke besluitvorming zijn verschillende participatieladders opgesteld. In dit verslag zal de participatieladder van Pröpper en Steenbeek centraal staan, welke als volgt loopt³⁹:

1. Geconsulteerde: Burgers kunnen enkel inspraak leveren op een al concreet gevormd beleid, waar zij door de (lokale) overheid over worden geïnformeerd.
2. Adviseur: Burgers worden om advies gevraagd in de besluitvorming, maar de uiteindelijke beslissing blijft enkel in handen van de (lokale) overheid.
3. Medebeslisser: Burgers mogen binnen door de (lokale) overheid gestelde randvoorwaarden ook zelf beslissingen nemen of beleid uitvoeren.

---

³⁷ Raad van Europa, *Kaderverdrag inzake de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving*.

³⁸ Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P., Van Tatenhove, J., *Burgers als beleidsadviseurs*, 18-19.

³⁹ Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A., ‘De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders’, 39.

4. Samenwerkingspartner: Burgers mogen meebeslissen en meewerken als gelijkwaardige partner van de (lokale overheid).
5. Initiatiefnemer: Burgers worden gefaciliteerd door de (lokale) overheid om eigen initiatieven zelf uit te voeren en sommige taken zelf te organiseren en realiseren.

Overheidsparticipatie⁴⁰

Tegenovergesteld aan burgerparticipatie betreft overheidsparticipatie de mate waarin de overheid ruimte geeft aan burgers om betrokken te zijn in de politieke besluitvorming. Ook voor het meten van de ruimte die bestuurders voor initiatieven van andere partijen in hun besluitvormingsprocessen geven zijn verschillende participatieladders opgesteld. In dit verslag zal de participatieladder uit het Rapport ‘Loslaten in vertrouwen’ van de Raad van het Openbaar Bestuur uit 2012 gebruikt worden, welke als volgt loopt:

1. Reguleren: de (lokale) overheid werkt in een hiërarchische verhouding tot haar burgers en houdt de controle over haar beleid en besluitvorming zoveel mogelijk zelf in handen.
2. Regisseren: de (lokale) overheid houdt het merendeel van de controle zelf in handen, maar werkt wel samen met andere partijen.
3. Stimuleren: de (lokale) overheid stimuleert burgers de verantwoordelijkheid te nemen voor de realisatie van een overheidsbeleid.
4. Faciliteren: de (lokale) overheid faciliteert eigen initiatieven van burgers wanneer zij daar belang in ziet.
5. Loslaten: de (lokale) overheid laat een taak volledig over aan de burgers om vorm aan te geven.

Interactieve beleidsvorming⁴¹

Deze vorm van beleidsvorming gaat uit van een van een gezamenlijk beleidsvormingsproces waarin bestuurders, organisaties, burgers en andere partijen op een gelijkwaardig niveau communiceren en samenwerken voor de totstandkoming van een beleid. Burgers krijgen de verantwoordelijkheid om deel te nemen in het besluitvormingsproces en bestuurders om beslissingsbevoegdheden over te dragen aan andere betrokken partijen.

---

⁴⁰ Raad voor het Openbaar Bestuur, *Loslaten in vertrouwen*.

⁴¹ Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A., ‘De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders’.

Erfgoedparticipatie

Deze vorm van participatie staat centraal in artikel 11 en 12 van Deel III van het Verdrag van Faro.

Deze specifieke vorm van participatie ofwel co-creatie gaat over de mate waarin burgers en gemeenschappen betrokken zijn bij het cultureel erfgoed. Om dit te meten heeft Faro een Erfgoedparticipatieladder opgesteld voor erfgoedorganisaties, welke bestaat uit de volgende treden:⁴²

1. Informatie delen: De erfgoedorganisatie informeert over haar beleid en activiteiten.
2. Inbreng vragen: De erfgoedorganisatie vraagt om inspraak en geeft ruimte aan vragen en voorstellen vanuit participanten.
3. Advies vragen: De erfgoedorganisatie vraagt de participanten om advies en kritische vragen.
4. Samen denken, doen en beslissen: De erfgoedorganisatie werkt als gelijkwaardige partners samen met participanten in de ontwikkeling en uitvoering van beleid.
5. Laten doen, denken en beslissen: De Erfgoedorganisatie faciliteert participanten om zelf te initiatieven te nemen, besturen en uit te voeren.

Erfgoedparticipatie is belangrijk omdat een inclusief en democratisch erfgoedbeleid waarin de waarde van cultureel erfgoed uitgedragen kan worden enkel tot stand kan komen wanneer erfgoed voor iedereen toegankelijk is en zoveel mogelijk mensen betrokken zijn bij het erfgoed.

---

⁴² Faro: Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed – *Erfgoedparticipatieladder*, <https://faro.be/publicaties/erfgoedparticipatieladder> (geraadpleegd 30 november 2022).

Hoofdstuk 1: De kring en vereniging

1.1 Lokale historische kringen en verenigingen

Hoewel de oorsprong van historische verenigingen in Nederland in de 18^e-eeuw ligt, begon de belangstelling voor de lokale en regionale Nederlandse geschiedenis pas na de Tweede Wereldoorlog echt toe te nemen.⁴³ Parallel aan een van oorsprong 18^e-eeuws nationaal eenwordingsproces zocht men na een tijd van crisis juist naar het onderscheidende van het streekeigene.⁴⁴ Het aantal lokale en regionale historische verenigingen in Nederland was dan ook aan een explosieve groei onderhevig in de tweede helft van de 20ste-eeuw.⁴⁵ Waren er in het begin van de jaren '70 nog 128 lokale en regionale verenigingen, werden dat er in 2007 al zo'n 794.⁴⁶

Dat deze verenigingen bovendien uit levende gemeenschappen bestaan, betekent dat er in 2004 naar schatting al ruim 300.000 mensen in Nederland lid waren van een lokale of regionale historische gemeenschap.⁴⁷ De omvang en diversiteit van het ledenbestand verschilt sterk per vereniging, maar wordt doorgaans gevormd door een merendeel aan hoogopgeleide mannen in de leeftijd van 50+.⁴⁸

De meeste verenigingen voeren hun werkzaamheden uit door het werk van gedreven vrijwilligers die dezelfde passie voor de lokale geschiedenis van de stad, dorp, regio of streek waarin de vereniging opereert delen.⁴⁹ Om informatie over de lokale geschiedenis te verzamelen en uit te dragen voeren verenigingen doorgaans werkzaamheden uit als '*het organiseren van lezingen, het uitgeven van een tijdschrift over dorp, stad of streek en het stimuleren van sociale contacten en discussies tussen geïnteresseerden*'.⁵⁰ In dit hoofdstuk staat echter niet het werk en de maatschappelijke meerwaarde van de historische verenigingen centraal -daarover volgt meer in hoofdstuk 3: de maatschappelijke waarde van historische verenigingen- maar de relatie tussen lokale historische verenigingen en de lokale politieke bestuurders en de rol die zij spelen in de lokale politieke besluitvorming. Omdat historische verenigingen doorgaans een vrij specialistische aard hebben en op een relatief kleine schaal werkzaam zijn, lijkt de relatie tussen de meeste historische verenigingen en de gemeente waarin zij zich bevinden beperkt of incidenteel te zijn. In het onderstaande hoofdstuk zal daarom worden onderzocht aan de hand van de gesprekken die met de Historische Kring Eibergen en de Historische Vereniging Zutphen zijn gevoerd [en die zowel in dit hoofdstuk als in het derde hoofdstuk gebruikt zullen worden als hoofdbron] hoe deze verenigingen

---

⁴³ Huysmans, F., De Haan, J., 'Het bereik van het verleden', 167; Michielse, H.C.M., De Paepe, E., Schutte, G. J., *Lokale geschiedenis tussen lering & vermaak* (Hilversum 2004) 7.

⁴⁴ Van Ginkel, R., 'Boekbespreking: Carlo van der Borgt, Amanda Hermans en Hugo Jacobs (red.), Constructie van het eigene. Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland (Amsterdam 1996)', *Words and Things* 9:1 (1996) 111-112.

⁴⁵ Huysmans, F., De Haan, J., 'Het bereik van het verleden', 167.

⁴⁶ Ibidem, Michielse, H.C.M., De Paepe, E., Schutte, G.J., *Lokale geschiedenis tussen lering & vermaak*, 7.

⁴⁷ Michielse, H.C.M., De Paepe, E., Schutte, G.J., *Lokale geschiedenis tussen lering & vermaak*, 7.

⁴⁸ Huysmans, F., De Haan, J., 'Het bereik van het verleden', 17, 169- 170.

⁴⁹ Idem, 167-168.

⁵⁰ Idem, 168.

in de praktijk hun relatie met de lokale politieke bestuurders ervaren en welke rol zij volgens henzelf momenteel hebben in de lokale politieke besluitvorming rondom het erfgoedbeleid.

1.2 De Historische Kring Eibergen

1.2.1 De Kring

De Historische Kring Eibergen (HKE) bevindt zich in de gemeente Berkelland. Deze in de Gelderse Achterhoek gelegen gemeente, is na de gemeentelijk herindeling van 2005 ontstaan uit de samenvoeging van de gemeenten Borculo, Eibergen, Neede en Ruurlo.

De Historische Kring Eibergen (HKE) zelf is lang daarvoor ontstaan op 27 november 1985.⁵¹ Van een oorspronkelijk aantal van 35 leden is het ledenaantal van deze kring doorgroeid tot een huidige omvang van ruim elfhonderd personen.⁵² Deze leden delen eenzelfde missie om onder het motto ‘In het verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal’ van Willem Bilderdijk de plaatselijke en regionale geschiedenis van de kerkdorpen Eibergen, Beltrum en Rekken en de buurtschappen rondom deze dorpen te bestuderen en om in historisch verband activiteiten (mede) te organiseren voor alle geïnteresseerden.⁵³

Naast de persoonlijke doelstellingen streeft de HKE er ook naar om de samenwerking te versterken met verschillende lokale en regionale partners op het gebied van historisch en cultureel erfgoed zoals, het overlegplatform Erfgoedkoepel Berkelland, museum De Scheper, Stichting Eibergse Molens, Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers en onderwijs en ouderenwerk.⁵⁴ Daarmee kan worden gesteld dat de vereniging actief streeft naar een sterke verbinding met de lokale en regionale (cultuurhistorische) omgeving waarin zij zich bevindt.

Op de koude herfstochtend van 19 oktober 2022 reisde ik af naar Eibergen. Na een kleine wandeling vanaf de bushalte arriveerde ik bij de bibliotheek achter De Oude Mattheüskerk in Eibergen. Daar, op de bovenste verdieping van de bibliotheek, zijn de Historische Kring Eibergen en het omvangrijke archief dat hij in zijn bezit heeft gevestigd. Na aangebond te hebben werd ik al gauw hartelijk welkom geheten door voorzitter Arie Ravesloot en hoofdredacteur Henk Sieben van de kring. Na een daarop volgende verwarmende rondleiding door hun domein werd de thee ingeschonken en de koektrommel geopend; tijd om eens dieper in gesprek te gaan.

---

⁵¹ De Historische Kring Eibergen- *Geschiedenis*, <https://www.historischekringeibergen.nl/geschiedenis/> (geraadpleegd 6 oktober 2022).

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem; De Historische Kring Eibergen – *Visie en Missie*, <https://www.historischekringeibergen.nl/visie-en-missie/> (geraadpleegd 6 oktober 2022).

⁵⁴ De Historische Kring Eibergen- *Visie en Missie*.

1.2.2 De Kring aan het woord

[Voor het uitgebreide transcript van het gevoerde gesprek zie bijlage 1.1.2]

Geld dat Geldt

De Historische Kring Eibergen (HKE) is blij met zijn financieel onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente. Voorzitter Arie Ravesloot legt mij dat als volgt uit: “Wat wij met de politiek hebben is niet zo heel erg veel. Wij zijn namelijk financieel zelfstandig. Dat betekent dat wij afgezien van enkele corona-subsidies verder geen gebruik maken van langdurige subsidies. Persoonlijk moet ik er ook niet aan denken om afhankelijk te zijn van subsidie van de overheid, omdat je dan nooit zeker bent van je bestaan. De gemeente kan altijd zomaar een streep zetten door een subsidie omdat iets volgens hem dan geen prioriteit meer is. Door de inkomsten van onze leden weten wij nu wel precies waar we aan toe zijn. Zo hebben we er zelf de hand in om te kunnen zorgen dat we de dingen kunnen doen die we willen doen. Wij hebben dan ook zo min mogelijk behoefte aan meer langdurige steun van de gemeente.”

Financiële afhankelijkheid maakt de kring dus onzeker en geeft hem het gevoel dat hij beperkt wordt in zijn werkzaamheden. Liever heeft hij daarom zelf de hand in zijn middelen en blijft hij financieel zo onafhankelijk mogelijk.

Overkoepelende belangen

Dat betekent niet dat de kring geen contact heeft met de gemeente. Zo is er de Erfgoedkoepel Berkelland. Daarover vertellen hoofdredacteur Sieben en Ravesloot meer: “De Koepel is een club met vertegenwoordigers vanuit de historische kringen in de gemeente Berkelland. Een of twee keer per jaar komen zij bij elkaar om de overstijgende dingen rondom streekbestuur te bespreken. Officieel zit daar ook een vertegenwoordiger van de gemeente bij. De gemeente vindt het namelijk belangrijk dat historische verenigingen onderling contact hebben. Wij vinden de Koepel ook wel belangrijk, maar voor ons is het meer een bijkomstigheid. De kern is uiteindelijk toch met name dat de gemeente het belangrijk vindt om één gesprekspartner te hebben voor de historische verenigingen en die vindt hij dan in de Koepel.”

De kring ziet dus het belang in van de Koepel en de samenwerking die hij daarin kan aangaan met andere historische kringen en verenigingen in de gemeente Berkelland en de gemeente zelf. Toch staat de Koepel niet op de eerste plaats in zijn werkzaamheden.

Invloed op het lokale erfgoedbeleid

De HKE is niet altijd even tevreden over zijn incidentele invloed in de lokale besluitvorming rondom het erfgoedbeleid. Zo vertelt Ravesloot: “Wij hebben eigenlijk heel weinig invloed op de lokale besluitvorming. Een voorbeeld hiervan is de Willem Sluiterschool. Willem Sluiter is een erg belangrijk historisch persoon voor deze regio, en de school die naar hem vernoemd was

zou een tijd geleden gesloopt worden. Naast dat de school naar deze belangrijke persoon vernoemd was, was de school ook nog eens architectuurhistorisch interessant. Dus toen hebben wij bepleit dat de school behouden zou moeten worden en het idee aangedragen dat er appartementen in zouden kunnen worden gemaakt. Maar de brief die we toen hebben geschreven was heel vlot weggewerkt. Natuurlijk is dat teleurstellend, maar we kunnen er niet echt bij, we kunnen er niet veel aan doen. We kunnen alleen een brief schrijven om te vragen of ze er eens over na zullen denken.” En ook Sieben deelt deze bevinding: “Net als met de bespreking van de kerkenvisie in de Erfgoedkoepel. De gemeente vindt het belangrijk om een kerkenvisie te hebben, maar als wij aangeven dat wij graag zouden willen dat de gemeente meer dokt voor het behoud van de kerk in Rekken, dan krijgen we nee als antwoord.”

Het wordt daarmee wel duidelijk dat de kring soms teleurgesteld is over de mate van incidentele invloed die hij tot nu toe heeft gehad in de lokale besluitvorming rondom het erfgoedbeleid.

Informele belangstelling

Toch is de kring ook zeer tevreden, zoals over Betsy Wormgoor als wethouder van cultuur. Zo vertellen Ravesloot en Sieben: “Zij is wel betrokken hoor. Ze krijgt veel op haar bordje, maar ze draagt cultuur wel een warm hart toe.”. Over hun relatie met haar vertelt Sieben: “Ik ken haar nog van acht jaar terug uit de gemeenteraad. Dus als ze komt dan praten wij altijd wel even bij, maar als kring hebben we geen formeel contact met haar.” En Ravesloot vult aan: “We hebben geen praatclubje met de politiek, want we zijn een onafhankelijke club. Aan de praattafel op zaterdag komt politiek wel in de informele gesprekken voorbij, maar formeel hebben we het daar niet zoveel over.”

De lokale politiek speelt dus meer informeel dan formeel een rol in het bestaan van de kring, en daar is hij momenteel tevreden mee.

Concluderend

Wat doorklinkt in het gesprek met de Historische Kring Eibergen is dat vertrouwen niet de basis lijkt te zijn van de relatie tussen de kring en de gemeente in Berkelland. De kring is meermaals teleurgesteld in de daadwerkelijke incidentele invloed die hij tot nu toe heeft kunnen uitoefenen op het erfgoedbeleid en op de lange termijn wordt financiële afhankelijkheid ten zeerste afgezworen. Afhankelijkheid betekent in dit geval voor de kring het aannemen van een onzekere en bovendien ondergeschikte positie ten opzichte van het lokale bestuur en geenszins het aangaan van een gelijkwaardige vertrouwensrelatie. De onafhankelijke positie van de kring in de gemeente vergroot vervolgens het beeld van de kring en de gemeente die opereren in verschillende werelden. De teleurstellende incidentele overbrugging doet beide partijen de ‘ander’ op de tweede plaats zetten, wat maakt dat een constructieve verbinding, in de bevinding

van de Historische Kring Eibergen, bij geen van de partijen hoog op de agenda staat. Dat betekent niet dat de kring elke samenwerking met de gemeente afschrijft, maar wel dat de kring tot nu toe de gelegenheid nog niet heeft gevoeld om op basis van een gelijkwaardige vertrouwensrelatie tot een constructieve verbinding te komen.

1.3 De Historische Vereniging Zutphen

1.3.1 De Vereniging

De Historische Vereniging Zutphen (HVZ) bevindt zich in de gelijknamige gemeente Zutphen. De vereniging is ontstaan in 1981 en vergadert sindsdien in het Regionaal Archief van Zutphen.⁵⁵ Vandaag de dag bestaat de vereniging uit ruim achthonderd leden die zich bezighouden met de beoefening van de geschiedenis van Zutphen en de onmiddellijke omgeving.⁵⁶ Daarvoor organiseren zij lezingen en excursies, geven zij publicaties uit, verzorgen zij de verdiepingmodules behorende bij de cursus Zutphenkunde en stellen zij werkgroepen in die de geschiedenis van de stad beschrijven.⁵⁷ Om dit te kunnen doen en haar doelstellingen te bereiken, werkt de vereniging samen met verschillende lokale en regionale partners die tevens aan het gemeentelijk Erfgoedcentrum Zutphen, waar de vereniging zelf ook aan verbonden is, verbonden zijn zoals, Het Regionaal Archief, de Musea Zutphen en de teams Archeologie en Monumentenzorg van de gemeente Zutphen.⁵⁸ De vereniging hecht er dus veel belang aan om een goede verbinding te hebben met de (cultuurhistorische) partners in de lokale omgeving waarin zij te werk gaan. Daarnaast vindt de vereniging het ook belangrijk om een goede relatie te hebben met de lokale bestuur van de gemeente Zutphen. Deze samenwerking komt met name tot stand doormiddel van het verbindende gemeentelijk Erfgoedcentrum Zutphen.

Iets te vroeg voor het gesprek kwam ik op de relatief warme ochtend van 27 oktober 2022 in de historische stad Zutphen aan. Ik besloot nog een kleine ronde te maken door de stad in de frisse en mistige ochtendlucht. Het was stil op straat terwijl ik langs de grachten struinde, maar even verderop in het centrum was de markt al in volle gang. Als er een Gelderse stad is waarvan de historie nog dagelijks leeft, dan is het Zutphen wel. Een eer, lijkt mij, om de historische vereniging van deze stad te mogen voorzitten. Eenmaal aangekomen bij het Regionaal Archief Zutphen, bewonderde ik in de ontvangstruimte nog even het blad van de vereniging genaamd *Zutphen*. Net toen ik het blad weer sloot kwam de voorzitter van de vereniging, Adriaan van Oosten, ook binnen. Langs de koffiemachine verplaatsten we ons naar de vergaderruimte die de vereniging mag gebruiken van de gemeente. Een sprekende locatie voor het interessante en gepassioneerde gesprek dat volgde.

---

⁵⁵ Erfgoedcentrum Zutphen- Wij werken samen met: Historische Vereniging Zutphen, <https://erfgoedcentrumzutphen.nl/ontdekken/ontdek/nieuws/653-historische-vereniging-zutphen> (geraadpleegd 6 oktober 2022).

⁵⁶ De Historische Vereniging Zutphen – Jaarverslag 2020, <https://www.historiezutphen.nl/images/jaarverslagen/2020.pdf> (geraadpleegd 6 oktober 2022); De Historische Vereniging Zutphen- *De Vereniging*, <https://www.historiezutphen.nl/over-de-vereniging> (geraadpleegd 6 oktober 2022); Erfgoedcentrum Zutphen – *Wij werken samen met: Historische Vereniging Zutphen*.

⁵⁷ De Historische Vereniging Zutphen- *De Vereniging*.

⁵⁸ Erfgoedcentrum Zutphen- Wij werken samen met: Historische Vereniging Zutphen.

1.3.2 De Vereniging aan het woord

[Voor het uitgebreide transcript van het gevoerde gesprek zie bijlage 1.2.2]

Vrij financieel

De Historische Vereniging Zutphen (HVZ) is erg tevreden met haar onafhankelijke financiële positie in haar relatie met de gemeente Zutphen. Voorzitter Van Oosten vertelt daarover als volgt: “Wij hebben geen afhankelijkheidsrelatie met de gemeente en dat betekent dat wij nu geen subsidie hebben. Wij hebben ook geen subsidie nodig, omdat wij dankzij onze samenwerking met het gemeentelijk Erfgoedcentrum de vergaderruimte in het Regionaal Archief in Zutphen mogen gebruiken. Dat is erg prettig. Ik heb namelijk als wethouder meegemaakt wat een toestand je kunt hebben als een welzijnsorganisatie of filmtheater gekort moet worden omdat de gemeentelijke financiën ingezakt zijn. Dat is vervelend en geeft een hoop gedoe. Het zou me dan ook erg spijten als wij als vereniging in dat soort situaties terecht komen. Maar het doet zich gelukkig niet voor dankzij onze samenwerking met het gemeentelijk Erfgoedcentrum.”

De vereniging is dus blij met de mogelijkheid die haar door haar samenwerking met het gemeentelijk Erfgoedcentrum geboden wordt om een financieel onafhankelijke positie te behouden in de gemeente Zutphen.

Samen Sterker

Dat betekent dus niet dat de vereniging geen samenwerkingen aangaat met de gemeente. Integendeel, de grootste bron van samenwerking is dus het eerder genoemde Erfgoedcentrum. Hierover vertelt Van Oosten meer: “Het Erfgoedcentrum bestaat uit vier poten; drie daarvan zijn van de gemeente en een is zelfstandig. Je hebt het archief, het team archeologie en de afdeling monumentenzorg van de gemeente en de musea. En wij sluiten daar bij aan. Er zijn echt hechte relaties tussen ons en het gemeentelijk Erfgoedcentrum. Onze penningmeester is er bijvoorbeeld vrijwilliger, en omdat we vergaderen in hetzelfde gebouw lopen we elkaar tegen het lijf. We zijn ook erg tevreden over de samenwerking. Andere historische verenigingen hebben namelijk vaak een eigen verzameling van dingen, maar wij hebben die helemaal niet. Daarom parasiteren wij, om het zo maar te zeggen, op het archief en de musea. Dus als er een tentoonstelling wordt belegd, kunnen wij daar niets aan leveren, maar we kunnen dan wel ondersteunen door bijvoorbeeld te sjouwen of er propaganda voor te maken. Dan ligt het initiatief dus niet zozeer bij ons, maar bij het Erfgoedcentrum. Een voorbeeld van een samenwerking is het themajaar van vorig jaar. Vanuit ons jubileumjaar kwam bij ons als vereniging het idee op om de negentiende eeuw als thema te nemen. En onafhankelijk daarvan wilde ook het Erfgoedcentrum de negentiende eeuw gaan belichten. Dat was natuurlijk mooi, want zo zijn we direct gaan samenwerken en daar is een heel mooi programma uitgekomen. Een

ander voorbeeld is de archeologiedag. Deze hebben wij zelf op 15 oktober georganiseerd, maar wel in samenwerking met het team archeologie van de gemeente. En ook de wethouder kwam toen natuurlijk langs.”

De vereniging schuwt samenwerking met het gemeentelijk Erfgoedcentrum dus niet en beschikt over een veelvoud aan goede ervaringen die het vertrouwen in dergelijke samenwerkingen onderstrepen.

Belangen, brieven en barricaden

Maar ook buiten het gemeentelijk Erfgoedcentrum om ziet de vereniging voor zichzelf een rol weggelegd in het publieke debat. Zo verklaart Van Oosten: “In een plaats als Zutphen zijn er heel veel meningen over wat er allemaal gebeurt. Over alles van het kappen van bomen tot aan nieuwbouw kun je een mening hebben. Wij als historische vereniging kunnen daar natuurlijk ook een mening over hebben. Het lijkt mij best zinvol om ons te mengen in het publieke debat. Ik vind dat wel een rol voor de historische vereniging, maar tot nu toe hebben wij die rol nog niet gegrepen. Ik denk dat wij die rol best zouden *kunnen* grijpen, maar dat wij die nu gewoon nog onvoldoende spelen omdat er nog geen dringende aanleiding toe is geweest. Ik kan mij bijvoorbeeld in de tijd dat ik voorzitter ben geen situatie herinneren waarbij ik dacht ‘goh, waarom hebben ze ons niet gevraagd?’. Ik denk eerlijk gezegd dat als er wel een keer een werkelijke aanleiding zal zijn, dat we dan ook wel iets zullen doen, variërend van brieven schrijven tot op de barricade staan. Maar dat is nog niet gebeurd.”

Een conclusie dus, die enerzijds motiveert tot toekomstige actie en anderzijds de positieve ervaringen van de vereniging met de gemeente nogmaals onderstreept.

Nog even over de inhoud

Dat betekent niet dat de vereniging niets meer te wensen heeft. Zo vertelt Van Oosten: “Uit de algemene ledenvergadering van twee jaar geleden kwam de vraag naar voren hoe het komt dat de burgmeester en de leden van de gemeenteraad geen lid zijn van de historische vereniging. Naar aanleiding daarvan hebben we besloten om daar iets aan te doen. Gewoon omdat we het leuk vinden als er meer actieve belangstelling zou komen vanuit die kant voor de inhoud, niet financieel. We hoeven er geen invloed door te verkrijgen, maar we willen gewoon laten zien wat wij doen en hen aanmoedigen om ook lid te worden. We zijn bijvoorbeeld ook tevreden over het incidentele contact dat wij nu hebben met de wethouder, dat hoeft ook niet in de vorm van een geregeld overleg te zijn, vanwege onze prettige onafhankelijke positie.”

De vereniging heeft dus zeker nog wensen, geen eisen, om de interactie tussen de gemeente en de vereniging informeel en inhoudelijk te verdiepen, maar gaat ongeacht in het volste vertrouwen een bloeiende toekomst in de gemeente Zutphen tegemoet.

Concluderend

Wat blijkt uit het gesprek met de Historische Vereniging Zutphen is dat zij positief is over haar relatie met de gemeente. De samenwerking met het gemeentelijk Erfgoedcentrum is een succes en ook de contacten buiten het centrum zijn goed. De vereniging is enerzijds blij met de kansen die haar door deze samenwerking worden geboden en anderzijds met de onafhankelijke financiële positie die zij hierdoor kan behouden binnen de gemeente. Hoewel de vereniging zich nog niet veel heeft laten horen in het publieke debat, geeft zij aan daar wel de ruimte toe te voelen. De vereniging weet dus waar zij staat op de politieke agenda en is daar tevreden mee. Wel zou de vereniging het leuk vinden als er meer informele belangstelling zou komen vanuit de gemeente voor haar werkzaamheden. Maar formeel is de vereniging zeer tevreden met zowel haar onafhankelijke positie binnen de gemeente als met de samenwerkingen die zij aan mag gaan met het gemeentelijk Erfgoedcentrum.

1.4 Conclusie

De Historische Kring Eibergen en de Historische Vereniging Zutphen zijn twee zeer uiteenlopende verenigingen. Het zijn verenigingen met een eigen geschiedenis om te vertellen, een eigen passie, een eigen relatie tot de bewoners van de gemeente waarin ze zich bevinden en een eigen relatie tot het politieke bestuur en de politieke besluitvorming van deze gemeente. Wat in ieder geval geconcludeerd kan worden is dat ik in gesprek heb mogen gaan met twee verenigingen met een gastvrije en open houding, met een duidelijke passie en met hart voor het werk dat zij doen. Dat staat voor deze verenigingen, maar ongekend ook voor vele andere historische verenigingen in Gelderland, voorop. Wanneer je dan ook aan een lid van een historische vereniging vraagt om te vertellen over hun werk en interesse dan is elk uur al gauw te snel, elk boekwerk te smal en elke opname te kort. Maar wanneer je vraagt aan een lid van een historische vereniging om te vertellen over hun relatie met de politiek, dan zijn de antwoorden minder vanzelfsprekend, meer uiteenlopend en misschien wel met wat meer moeite geformuleerd. En dus variërend van ‘wat wij met de politiek hebben is niet zo heel erg veel’ tot ‘we hebben gewoon een goede relatie met de gemeente’ en alles daartussenin. En dat is ook niet zo heel erg vreemd. Want het duiden van een relatie is nu eenmaal moeilijk. Waarom? Omdat een relatie meestal gevormd wordt door gevoelens als; vertrouwen, veiligheid, gewaardeerd worden, gezien worden en gehoord worden. En dus door gevoelens die niet in een paar woorden te omschrijven zijn, of voor iedereen op dezelfde manier bereikt en gedefinieerd kunnen worden. Toch hebben beide verenigingen geprobeerd mij in de gesprekken duidelijk te maken hoe zij hun relatie met de gemeente en hun rol in de politieke besluitvorming ervaren.

Wat daaruit ten eerste is duidelijk geworden is dat, zoals Faro-verbinder Dieuwertje Wijsmuller op de Faro-dag van 13 oktober bepleitte, vertrouwen een sleutelwoord is. Beide verenigingen geven aan dat een onafhankelijke (financiële) positie ten opzichte van de gemeente voor hen van groot belang is. Deze behoefte komt voort uit het gevoel dat afhankelijkheid gelijk staat aan onzekerheid. Aan hun eigen zijde van de kloof, zoals die beschreven wordt in het Farorapport ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen’, hebben de verenigingen zelf de touwtjes in handen.⁵⁹ Langdurige subsidie zien zij zagezegd als een wankel touwbrug over de kloof waarvan je nooit helemaal weet of de volgende kraak de laatste kraak is. Natuurlijk is het geen probleem als verenigingen zelf de verantwoordelijk willen nemen om zelf de touwtjes in handen te hebben, maar het is wel van belang dat deze behoefte niet voorkomt uit het gemis aan vertrouwen in eventuele middelen van en samenwerkingen met de gemeente.

Ten tweede is het belangrijk om te concluderen dat de behoefte van verenigingen om autonomie te hebben over hun eigen functioneren, niet gelijk staat aan het willen afschrijven van alle bruggen over de kloof en dus van alle vormen van eventuele samenwerking tussen de vereniging en de gemeente. Voornamelijk bij de Historische Vereniging Zutphen is gebleken dat ze wel degelijk graag

---

⁵⁹ Van der Horst, A., Hopstaken, L., Van Soomeren, P., ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen: Overwegingen bij het ratificeren Verdrag van Faro’, 22-23.

samenwerkingen met de gemeente aangaat. Echter, beide verenigingen geven aan dat ze het belangrijk vinden om dergelijke samenwerkingen aan te kunnen gaan vanuit het principe van gelijkwaardigheid en dus vanuit een zeker ideaal van co-creatie. Dat betekent dat de verenigingen het belangrijk vinden om te ondervinden dat hun werk serieus onderdeel uitmaakt van de politieke besluitvorming en dat zij ook daadwerkelijk een plek op de politieke agenda hebben. Hoewel de verenigingen hier al blijk van geven in de vorm van het schrijven van brieven of de bereidheid om op te treden wanneer zij dat nodig achten, vraagt een dergelijke verwachting vanuit de verenigingen ook de *blijvende* bereidheid om zich te laten horen in de politiek. Om aan de politieke bestuurders te laten weten *dat* ze iets in te brengen hebben en *dat* ze zich wel of niet gehoord voelen. En dus om zagezegd hun plek op de politieke agenda ook te durven (blijven) claimen.

Ten derde is uit de gesprekken gebleken dat de verenigingen het belangrijk vinden om hun eigen unieke identiteit te kunnen waarborgen. Het benadrukken van het 'eigene', zoals in de inleiding van dit hoofdstuk naar voren kwam, vormt voor veel historische verenigingen de drijfveer achter hun werk. Dat maakt het niet altijd makkelijk voor een historische vereniging om zich te laten horen binnen een lokale democratie die gevormd wordt door consensus, politieke taal en wetmatige besluitvormingsprocessen. Historische verenigingen zijn juist binnen deze democratie op zoek naar bestuurders die verder durven te kijken dan hun eigen kaders en naar beleid dat niet altijd afhangt van financieel en bestuurlijk rendement. En dus naar bestuurders die ook bereid zijn om de taal van de vereniging te verstaan. Van de verenigingen vraagt dit echter op hun beurt wel de bereidheid om het mogelijk te maken voor de bestuurders om verder te kijken dan hun eigen kaders en dus om zich voor hen dan ook verstaanbaar te maken. Het zoeken naar een gemeenschappelijke taal vraagt daarmee van beide partijen de bereidheid om deze taal te leren en zich voor elkaar verstaanbaar te maken.

Een relatie is moeilijk te duiden, daar begon ik deze conclusie mee. Toch hebben de Historische Kring Eibergen en de Historische Vereniging Zutphen in mijn gesprekken met hen in mijn optiek op een voor veel verenigingen herkenbare manier verwoord hoe zij hun relatie met de lokale gemeente ervaren. Ervaren, want natuurlijk is elke ervaring van een relatie verschillend en persoonlijk. Maar desondanks ben ik ervan overtuigd dat veel historische verenigingen in Gelderland zich zullen kunnen herkennen in de vraagstukken, moeiten, successen en verlangens die bij deze verenigingen spelen. De benodigde basis van vertrouwen (1), een wens tot samenwerking op basis van gelijkwaardige co-creatie (2) en het verlangen naar een gemeenschappelijke taal met de gemeente waarin ruimte blijft voor het unieke karakter van de historische vereniging (3) vormen de kern van deze ervaringen.

Waar in dit hoofdstuk daarmee het perspectief van de historische verenigingen centraal stond, zal in het volgende hoofdstuk het perspectief van de politieke bestuurders van de gemeente Berkelland en Zutphen worden belicht.

Hoofdstuk 2: Het lokale bestuur

2.1 Inleiding op lokaal bestuur en interactieve besluitvorming in erfgoedbeleid

Het midden vraagt dus om een zoeken naar verbinding. Verbinding tussen de partijen uit de systeemwereld (lokale politiek) en de leefwereld (lokale historische verenigingen), verbinding tussen burgers en het erfgoed en verbinding tussen het erfgoed en zijn omgeving. Deze conclusie trok ik in de theoretische inleiding van dit onderzoek. De conclusie is echter makkelijker getrokken dan in de praktijk gebracht. Want wat houdt een dergelijke verbinding eigenlijk in? En hoe vindt men deze dan? En hoe bereikt men dan een midden? Dit zijn complexe vragen. Complexe vragen die ook met betrekking tot het cultuurhistorisch erfgoedbeleid in de lokale democratie maar al te relevant zijn.

Een verbinding kan niet eenzijdig zijn en komt altijd tot stand tussen meerdere partijen. Lokaal zijn het bijvoorbeeld de politieke bestuurders (denk aan; wethouders, ambtenaren, beleidsadviseurs, raadsleden), de burgers, externe partijen (denk aan; onderzoeksbureaus, verenigingen en bedrijven) en belangengroepen die een grote rol spelen in de besluitvorming. Deze partijen verschillen echter van elkaar. Ze functioneren op een andere manier, ze hebben andere drijfveren, andere doelen, ze hebben andere relaties en vertegenwoordigen andere individuen. Een gemeenschappelijke grond om op te kunnen communiceren en verbindingen op aan te kunnen gaan, is dan vaak ook niet eenvoudig gecreëerd. Toch zijn veel betrokkenen bij de lokale politiek zich steeds meer bewust van het belang van beleidsvorming die leidt tot een gedragen en democratisch (erfgoed)beleid. Neem bijvoorbeeld de komende omgevingswet, waarin tevens vraagstukken over participatie en interactieve beleidsvorming een grote rol spelen.

De introductie van interactieve besluitvorming [voor meer informatie zie verklaring van termen en concepten] in de lokale democratie past dus binnen deze zoektocht van lokale bestuurders naar beleid waarin ruimte is voor inspraak van en verbinding tussen een veelvoud aan partijen. Het introduceren van meerdere partners in de beleidsvorming is echter een prachtig ideaal, maar tevens een gecompliceerde praktijk. Er ontstaat namelijk al gauw een vicieuze cirkel; om een werkbare situatie te creëren wordt één beleid gemaakt, maar dan wel weer op basis van een diversiteit aan opinies en belangen, waarvoor het handiger is om één beleid te maken, waarin dan wel elke partij zich gehoord voelt en et cetera. Men kan zich zodoende iets bij de complexiteit van het vraagstuk voorstellen.

Toch is het deze complexiteit waar veel wethouders dagelijks in hun werk mee worden geconfronteerd. En ook bij de besluitvorming rondom erfgoedbeleid speelt deze complexiteit een grote rol. Nadat in het vorige hoofdstuk de perspectieven van de lokale historische verenigingen centraal hebben gestaan, is het daarom van belang dat ook de andere partij in deze complexe relationele praktijk een stem krijgt in dit onderzoek, namelijk de politieke bestuurders.

Daarom zullen in het volgende hoofdstuk voor Berkelland het gesprek met wethouder van cultuur Betsy Wormgoor en beleidsadviseur voor cultuur en erfgoed Marieke van de Geyn en voor Zutphen het gesprek met wethouder van cultuur Sjoerd Wannet en Erfgoedcentrumbegeleider Hendrik Haafkens worden belicht, om een beeld te geven van hoe zij de relatie tussen de gemeente en de historische kring of vereniging in Berkelland en Zutphen ervaren en welke rol zij voor de historische kring of vereniging in hun gemeente zien weggelegd in de lokale politieke besluitvorming.

2.2 Berkelland

2.2.1 Context bestuur en Erfgoedbeleid Berkelland

*'Het leven in Berkelland is prachtig! Cultuur en erfgoed zijn daarvoor belangrijk. Het maakt ons leven leuk, het verbindt ons en maakt ons trots op wie we met elkaar zijn.'*⁶⁰

Dit is een van de eerste zinnen uit de Cultuur-en Erfgoedvisie 2030 die in 2020 is opgesteld in de gemeente Berkelland. Deze samengestelde gemeente is in 2005 ontstaan uit de gemeenten Borculo, Eibergen, Neede, Ruurlo en omgeving. Dat maakt de gemeente Berkelland een diverse gemeente, met veel verschillende kernen met elk een eigen unieke identiteit. Cultuur en erfgoed zijn in deze gemeente echter niet alleen voor elke kern, maar ook vooral voor het grote geheel van groot belang. Zoals even verderop in de eerder genoemde visie staat geschreven: *'Juist omdat cultuur en erfgoed van niemand is, is het tegelijkertijd van iedereen. Dat maakt ons allemaal verantwoordelijk om hierover na te denken. Die belangrijke smeeroelie die ons leven in Berkelland bepaalt is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente, van de organisaties en van de inwoners.'*⁶¹ Niet alleen komt in deze woorden het grote belang dat de gemeente hecht aan haar cultuur en erfgoed in naar voren, maar ook de waarde die de gemeente hecht aan een interactief erfgoedbeleid waarin ruimte is voor inspraak van een scala aan betrokkenen.

De huidige wethouder voor cultuur in de gemeente Berkelland is mevrouw Betsy Wormgoor van de PvdA. Door de leden van de Historische Kring Eibergen wordt zij ook wel omschreven als iemand die cultuur een warm hart toe draagt en betrokken is ondanks de vele vraagstukken die op haar bord liggen als wethouder. Tegelijkertijd met Betsy Wormgoor heb ik ook mogen spreken met de beleidsadviseur cultuur en erfgoed Marieke van de Geyn. Wat is de visie van wethouder Wormgoor en beleidsadviseur Van de Geyn op de relatie tussen de Historische Kring Eibergen en de gemeente? En welke rol zien zij voor de kring in de lokale besluitvorming weggelegd? Het zijn deze vragen die in het volgende gedeelte centraal zullen staan.

Op de koude middag van maandag 5 december heb ik via teams een warm gesprek mogen voeren met mevrouw Wormgoor en mevrouw Van de Geyn. Na een kleine check of de techniek het naar behoren deed en een informele kennismaking konden we van start. De vragen werden erbij gepakt en het verdiepende gesprek kon beginnen.

---

⁶⁰ Gemeente Berkelland, 'Cultuur & Erfgoed: de smeeroelie van Berkelland', *Cultuur-en erfgoedvisie Berkelland 2030* (Berkelland 2021) 6.

⁶¹ Ibidem.

2.2.2 Wethouder Wormgoor en beleidsadviseur Van de Geyn aan het woord [Voor het uitgebreide transcript van het gevoerde gesprek zie bijlage 1.3.2]

Een sterke schakel

Voor de gemeente in Berkelland zijn erfgoedparticipatie en het voeren van een interactieve besluitvorming belangrijk. Hierdoor komen mensen enerzijds dichterbij het beleid en de politiek te staan en anderzijds meer met elkaar in gesprek. De erfgoedcoach in Berkelland is volgens de gemeente dé schakel ofwel verbinder tussen de erfgoedsector en de politiek. Deze helpt daardoor de afstand tussen de gemeente en de erfgoedsector te verkleinen. Wethouder Wormgoor en Beleidsadviseur Van de Geyn vertellen hierover het volgende: “Het is belangrijk dat het verhaal van erfgoed zo breed mogelijk wordt verspreid, zodat iedereen eraan mee kan doen, ervan kan genieten en er ook betekenis aan kan verlenen. Op die manier ontstaat er interactie tussen het erfgoed en de burgers, maar ook tussen burgers onderling en tussen burgers en de politiek. Natuurlijk blijft het voor de politiek altijd wedijveren tussen het strak aanlijnen van de sector en het los wurmen van creativiteit. Uiteindelijk is het belangrijkste dat mensen zich kunnen herkennen in een beleid. Gelukkig zien we de erfgoedsector na corona weer opleven. Zo waren op de cultuur-en erfgoedavond die we een aantal weken geleden hebben georganiseerd relatief veel erfgoedorganisaties aanwezig. Zij gaven aan behoefte te hebben aan advies, laagdrempelig contact en verbinding met elkaar. Dat betekent dat onze gebiedscontactpersoon en erfgoedcoach nog goed werk kunnen doen. De erfgoedcoach in Berkelland functioneert namelijk als de schakel tussen de verschillende organisaties in de sector onderling, maar ook als de schakel tussen het veld en de gemeente. Door bijvoorbeeld de belangen van de sector kenbaar te maken aan de gemeente, verkleint de coach de afstand tussen de gemeente en de organisaties in het veld. Hoewel er geen persoonlijk contact is tussen de wethouder en de Historische Kring Eibergen, is er middels de erfgoedcoach dus wel contact tussen de gemeente en de cultuur-en erfgoedsector in het algemeen. Deze erfgoedcoach werkt dan eigenlijk als een verlengstuk van de gemeente in de sector en maakt beide partijen voor elkaar toegankelijk.”

De gemeente Berkelland vindt het dus belangrijk dat de erfgoedsector leeft en zich actief roert, door zowel samenwerkingen met elkaar aan te gaan als door zich te laten horen in de politiek. De erfgoedcoach helpt hierbij, doordat deze niet alleen functioneert als de schakel tussen de partijen in het veld zelf, maar ook als de schakel tussen het veld en de politiek.

Op de agenda

Dat de gemeente Berkelland vindt dat de erfgoedsector zich fanatiek moet roeren in de politiek betekent heel concreet dat Wormgoor de cultuur-en erfgoedsector hoger op de politieke agenda wil krijgen. En om dat te kunnen bereiken is het van belang dat de partijen uit de sector, zoals de Historische Kring Eibergen, ook bereid zijn op hun beurt om zich actief te laten horen in de politieke besluitvorming. Zo deelt Wormgoor: “Ik hoop dat ik het onderwerp cultuur en erfgoed hoger op de lijst van prioriteiten kan krijgen in de politiek. Zowel voor het wortelen in de samenleving als voor het kijken naar de toekomst is het belangrijk om het verhaal van cultuur-en erfgoed te delen. Dat betekent dat ik het belangrijker wil maken, omdat het ook echt belangrijk is. De cultuur-en erfgoedsector heeft er denk ik ook echt baat bij om hoger op de politieke agenda te worden gezet, want het zijn in mijn ogen nog steeds ondergeschoven kindjes. Dat houdt dus in dat ik harder op de trom zal slaan voor de sector in de politiek, maar ook dat ik hoop dat iedereen uit de sector ook bereid is om hun eigen belang wat beter te verkopen. Het is niet zozeer dat burgers en organisaties zich altijd scherper en harder moet laten horen, want aan polarisatie hebben we niets. Maar ik denk dat juist omdat historische verenigingen en andere organisaties een belangrijke maatschappelijke meerwaarde hebben, ze zich best wat meer mogen laten horen. Ik wil ze ook niet wegzetten als een hobby bijvoorbeeld, maar serieus nemen, ook binnen het beleid. En natuurlijk kun je op basis van de individuele behoeften en vragen niet altijd iets doen. Soms is het antwoord nee. Maar soms kom je er ook juist op deze manier achter dat een beleidspunt in de praktijk niet werkt en kun je daardoor juist op zoek gaan naar oplossingen. Het helpt dan vooral als organisaties zoals de Historische Kring Eibergen er niet omheen draaien en bereid zijn om hun standpunt of belang goed en duidelijk te onderbouwen. Zo kunnen we met behulp van heldere communicatie verder komen.”

De gemeente vindt het dus belangrijk dat de cultuur-en erfgoedsector bereid is om actief op te komen voor haar belangen. Dat betekent niet dat de gemeente aan elk verzoek uit de sector kan voldoen, maar wel dat de gemeente als partner van de sector haar algemeen belang hoger op de politieke agenda wil proberen te krijgen.

Concluderend

In het gesprek met wethouder Betsy Wormgoor en beleidsadviseur Marieke van de Geyn is gebleken dat de gemeente Berkelland veel belang hecht aan haar cultuur-en erfgoedsector. Zij vindt het belangrijk dat de sector hoger op de politieke agenda komt te staan en wil burgers en organisaties uit de sector, zoals de Historische Kring Eibergen, daarom aanmoedigen om hun belangen actief te delen en verdedigen binnen

de politiek. De gemeente Berkelland vindt het bovendien belangrijk dat organisaties en burgers dichterbij de politiek en dichterbij elkaar toe kunnen groeien zodat er meer verbinding ontstaat. Een heldere communicatie en goed contact zijn daarvoor belangrijk. De erfgoedcoach functioneert daarom als het gezicht van de gemeente binnen het veld en helpt om de afstand tussen de sector en de gemeente te verkleinen.

2.3 Zutphen

2.3.1 Context bestuur en erfgoedbeleid Zutphen

‘De gemeente Zutphen heeft een indrukwekkend erfgoed en daar is het college zich zeer bewust van’, met deze woorden opent de Erfgoedagenda van de gemeente Zutphen uit 2013.⁶² De rijke historie van Zutphen gaat dan ook terug tot aan ver in de Middeleeuwen. En die historie is nog elke dag in de stad zichtbaar, zo staat er verderop in de agenda; ‘Historie is iets wat je in Zutphen direct beleeft als je door de binnenstad loopt’.⁶³ Een college dat zich bewust is van het indrukwekkende erfgoed dat Zutphen herbergt, betekent echter niet dat ditzelfde college zich dit erfgoed met zijn beleid wil toe-eigenen. Zo stelt het in dezelfde agenda: ‘*Erfgoed is van en voor ons allemaal, de overheid heeft maar beperkte middelen om het behoud te steunen. Burgerparticipatie wordt daarom belangrijker en de gemeente moedigt betrokkenheid aan. Iedereen is op een bepaalde manier verantwoordelijk voor zijn of haar leefomgeving. Om erfgoed op een wenselijke manier te kunnen ontwikkelen, zoekt Zutphen de samenwerking met andere overheden, bedrijven, stichtingen, verenigingen, individuele krachten en burgers.*’⁶⁴ De gemeente Zutphen benadrukt met deze woorden dus niet alleen de gemeenschappelijke waarde, maar ook de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid die een ieder draagt voor het Zutphens erfgoed. Op deze manier lijkt de gemeente te streven naar een erfgoedbeleid dat op basis van interactieve besluitvormingsprocessen vorm krijgt.

De huidige wethouder van cultuur in de gemeente Zutphen is Sjoerd Wannet van D66. Door de Historische Vereniging Zutphen wordt hij omschreven als een wethouder waarmee zij goed incidenteel contact hebben en als een wethouder die betrokken en aanwezig is bij belangrijke gebeurtenissen. Tegelijk met Sjoerd Wannet heb ik ook mogen spreken met Erfgoedcentrumbegeleider Hendrik Haafkens. Hij heeft vanuit de gemeente Zutphen een prominente rol als verbindingsofficier in de verbindingen en projecten die door het gemeentelijk Erfgoedcentrum tot stand komen en wordt door de historische vereniging ook wel omschreven als de Erfgoedcentrummaster. Wat is de visie van wethouder Wannet en Erfgoedcentrumbegeleider Haafkens op de relatie tussen de Historische Vereniging Zutphen en de gemeente? En welke rol zien zij voor de vereniging in de lokale besluitvorming weggelegd? Het zijn deze vragen die in het volgende gedeelte centraal zullen staan.

---

⁶² Gemeente Zutphen, ‘Ambities voor de toekomst van de monumentengemeente’, *Erfgoedagenda gemeente Zutphen 2013* (Zutphen 2013) 6.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Gemeente Zutphen, ‘Ambities voor de toekomst van de monumentengemeente’, 6-7.

Op donderdagochtend 17 november 2022 vertrok ik vergezeld door regenachtige luchten naar het Stadhuis van Zutphen. De stad kleurde echter niets minder onder deze grijze luchten. De donderdagochtendmarkt werd weer drukbezocht, de winkels openden hun deuren, scholieren fietsten met gemak door de stegen en mij was zelfs het geluk toebedeeld om een stadswandeling te zien plaatsvinden. De stad van vandaag leeft en zijn historie des te zeer. Eenmaal op het stadhuis verbaasde ik mij over de architectuur van het gebouw waarin oud en nieuw in zoveel harmonie waren samengebracht; sprekend. Na nog een kleine blik op de prachtige maquette in de hal van het stadhuis te hebben geworpen werd ik opgehaald en naar de kamer van Sjoerd Wannet geleid, waar later ook Hendrik Haafkens aansloot. Na een hartelijke verwelkoming werd de thee ingeschonken en was het tijd om in gesprek te gaan.

2.3.2 Wethouder Wannet en Erfgoedcentrumbegeleider Haafkens aan het woord
[Voor het uitgebreide transcript van het gevoerde gesprek zie bijlage 1.4.2]

Toegankelijk en zichtbaar

De gemeente Zutphen vindt het belangrijk dat de gemeente zichtbaar en toegankelijk is voor de erfgoedvrijwilligersorganisaties in Zutphen, zoals de historische vereniging. Volgens de gemeente is het gemeentelijk Erfgoedcentrum het belangrijkste middel om dit te kunnen realiseren. Zo vertelt wethouder Wannet: “Het gemeentelijk Erfgoedcentrum maakt het makkelijker om als erfgoedsector en gemeente met elkaar in contact te komen. Dit komt omdat we iemand (Hendrik) in onze dienst hebben die de belangen van de erfgoedsector binnen het apparaat vertegenwoordigt. Als er iets geregeld moet worden weet hij waar de afdeling zit en kan hij tussendoor lopen om te proberen om het ook echt voor elkaar te krijgen. Dat verkleint dus de afstand tussen de erfgoedsector en de gemeente. Zelf probeer ik ook bij heel veel erfgoedzaken te zijn. Dat is dan wel altijd in een rol, want omdat mijn agenda relatief vol is moet ik keuzes maken. Maar je kunt ervan uitgaan dat als ik uitgenodigd wordt, dat ik dan wel aanwezig ben.”

Voor de gemeente in Zutphen is het dus belangrijk dat het gemeentelijk apparaat toegankelijk is voor erfgoedvrijwilligersorganisaties in Zutphen, zoals de historische vereniging. Daarnaast vindt de gemeente het belangrijk om zelf zichtbaar in en betrokken te zijn bij de cultuur-en erfgoedsector. Het Erfgoedcentrum is volgens de gemeente *het* middel waarmee deze beide doelen bereikt kunnen worden doordat het helpt om de afstand tussen de gemeente en de erfgoedsector te verkleinen en het makkelijker maakt voor beide partijen om met elkaar in contact te komen.

Vele handen maken licht werk

Buiten de historische vereniging kent Zutphen nog veel meer vrijwilligers in de erfgoed sector. De gemeente is trots op haar vrijwilligers, maar zou het daarnaast fijn vinden als het initiatief voor de uitvoering van het erfgoedbeleid in de toekomst steeds wat meer door de vrijwilligers in de gemeente opgepakt zal worden. Op deze manier onderscheiden het bestuur en de uitvoerende partij zich bij projecten meer van elkaar en kunnen vele handen licht werk maken. Wannet en Haafkens vertellen daar het volgende over: “Wij hebben in Zutphen heel veel verschillende vrijwilligers(organisaties) in de cultuur-en erfgoedsector. Zoals de historische vereniging, maar ook het gilde dat de stadsgidsen verzorgt, Heemschut, het Cuypersgenootschap, de vrijwilligers die bezig zijn met monumenten of bij het archief werken en de vrijwilligers die bij het Cultureel Platform de cursus Zutphenkunde organiseren. Wij kunnen echt trots zijn op onze vrijwilligers. Natuurlijk gaat het werk altijd met horten en stoten. Soms merken wij als gemeente bijvoorbeeld dat wij nog steeds veel in de uitvoering staan of dat we nog teveel geld of werk ergens in stoppen. De gedachte is dan toch snel vanuit de partners dat omdat wij een professioneel Erfgoedcentrum hebben, het vanzelf wel goed geregeld wordt. Maar dat is een misvatting. Het zou daarom mooi zijn als de besturende en de uitvoerende partijen zich bij toekomstige projecten nog wat meer kunnen onderscheiden. Zodat niet alleen vele handen licht werk maken, maar ook zodat wij als gemeente het initiatief weer meer terug kunnen geven aan de vrijwilligers uit de erfgoedsector. Want uiteindelijk vinden wij het belangrijk dat zij kunnen bloeien. En dat is een dunne lijn en soms best ingewikkeld. Het is namelijk ook niet altijd makkelijk of realistisch voor de organisatie zelf. De historische vereniging heeft bijvoorbeeld zoals de meeste vrijwilligersorganisaties ook veel passieve leden en dan is het best moeilijk voor haar om deze leden te activeren om actief te participeren in haar werkzaamheden.”

Uiteindelijk gaat het de gemeente dus vooral om de vrijwilligers. Zij moeten kunnen bloeien. En dat betekent dat zij hen met de juiste realistische verwachting wil aansporen om initiatieven te durven nemen. Maar dat de gemeente deze wens heeft, betekent niet dat zij nu niet al zeer tevreden is over haar vrijwilligers.

Laat je horen!

De gemeente van Zutphen vindt het belangrijk dat er veel ruimte is voor inspraak en input vanuit de stad in de besluitvorming. Hoewel zij niet iedereen tevreden kan houden en sommige besluiten top-down moet nemen, probeert zij in de uitvoering zoveel mogelijk samen te werken met erfgoedpartners en burgers. Zo vertellen Haafkens en Wannet: “Interactieve besluitvorming betekent voor ons dat wij met het door ons top-

down besloten themajaar de stip op de horizon zetten en dat wij vervolgens de invulling daarvan zoveel mogelijk bij de partners laten. Een concreet voorbeeld hiervan is de shortlist voor monumenten om te beschermen. Daarvoor hebben we een vakgroep monumenten ingesteld die vooral bestaat uit erfgoedpartners uit de stad. Zij hebben vervolgens een lijst aangeleverd met wat volgens hen de twintig belangrijkste monumenten in de gemeente zijn die komend jaar de beschermende status zouden moeten krijgen. Wij gaan dan vervolgens met die lijst aan de slag. Zo proberen we dus de input uit de stad te halen. Ook de vakgroep Groen Erfgoed van een aantal jaar geleden is hier een voorbeeld van. Daaruit is het beleid *Groen Erfgoed* gekomen. Daarnaast weten ook een hoop mensen die niet in zo een officieel georganiseerd verband zitten ons te vinden om gevraagd en ongevraagd advies te geven. En dat is ook belangrijk. Je wilt als gemeente een actieve wisselwerking kunnen hebben met de burgers en partners uit de erfgoedsector. Het helpt ons namelijk als bestuur feitelijk alleen maar wanneer we door een dergelijke wisselwerking op tijd op de hoogte zijn van wat er op een bepaald onderwerp leeft. Zo kunnen we van tevoren de juiste afwegingen maken bij vraagstukken en worden we niet achteraf verrast. Maar gelukkig roert het Erfgoedcentrum zich dus goed actief in Zutphen. Ook daarvoor helpt het weer dat ze met Hendrik een direct lijntje in huis hebben.”

De input uit de stad bij de totstandkoming van besluiten en beleid is dus belangrijk voor de gemeente Zutphen. Momenteel staat zij daar positief in en is zij tevreden over de mate waarin zij deze input over het algemeen ontvangt.

Concluderend

In het gesprek met wethouder Sjoerd Wannet en Erfgoedcentrumvoegbeeld Hendrik Haafkens is gebleken dat de gemeente in Zutphen groot belang hecht aan haar erfgoedvrijwilligersorganisaties, zoals de Historische Vereniging Zutphen. Zij ziet dat velen zich inzetten om de historie van Zutphen te verrijken, verdiepen en uit te dragen en is daar trots op. De gemeente vindt het dan ook belangrijk dat deze vrijwilligers kunnen bloeien door zich met passie en toewijding in te zetten, initiatieven aan te dragen en betrokken te zijn bij de gemeentelijke beleidsvorming- en uitvoering. De gemeente ziet het Erfgoedcentrum daarvoor als de sleutel, omdat dit de afstand tussen de gemeente en de partners uit de erfgoedsector verkleint. Ook vindt de gemeente het belangrijk dat erfgoedpartners en burgers bereid zijn om niet alleen hun mening actief te laten horen, maar ook om actief initiatieven aan te dragen en het Erfgoedcentrum projecten uit handen te willen nemen. Toch moet gezegd worden dat de gemeente Zutphen momenteel vooral heel erg positief is over de erfgoedvrijwilligersorganisaties in de gemeente Zutphen, zoals de historische vereniging. De manier waarop zij zich met

behulp van het Erfgoedcentrum inzetten voor de historie van Zutphen wordt gezien en gewaardeerd.

2.4 Conclusie

Net als de historische verenigingen zijn de gemeentes Berkelland en Zutphen twee zeer uiteenlopende gemeentes met hun eigen karakter, hun eigen unieke historie en erfgoed, met hun eigen scala aan gepassioneerde vrijwilligers en met hun eigen relatie tot de historische kring of vereniging in hun gemeente. Wat in ieder geval geconcludeerd kan worden uit bovenstaande gesprekken is dat ik in gesprek heb mogen gaan met twee wethouders, een beleidsadviseur en een Erfgoedcentrumboegbeeld met een duidelijke passie voor het werk dat zij doen. Dat staat ongeacht niet alleen voor deze wethouders, beleidsadviseur en Erfgoedcentrumboegbeeld, maar ook voor vele andere lokale bestuurders in Gelderland voorop.

Zoals eerder opgemerkt is het duiden van een relatie moeilijk omdat hierin gevoelens een rol spelen die niet op een voor ieder eenduidige manier te definiëren zijn. Ook voor de lokale bestuurders is het daarom moeilijk om te beschrijven hoe zij hun relatie met de historische kring of vereniging in hun gemeente ervaren. Mag je wel verwachten dat jouw visie ook hun visie zou moeten zijn? Is het realistisch om een bepaalde inzet te vragen van een historische kring of vereniging die bestaat uit vrijwilligers? En hoe moet worden vormgegeven aan de rol van een historische kring of vereniging binnen interactieve besluitvormingsprocessen? Zo waren dit bijvoorbeeld enkele vragen die terugkwamen in mijn gesprekken met de lokale bestuurders van de gemeentes Berkelland en Zutphen. Toch hebben zij mij hiermee zo goed mogelijk duidelijk willen maken hoe zij hun relatie met de historische kring of vereniging in hun gemeente momenteel ervaren en welke rol zij voor de kring of vereniging in hun gemeente in de politieke besluitvorming zien weggelegd.

Wat daar ten eerste uit is gebleken is dat de lokale politieke bestuurders van zowel de gemeente Berkelland als de gemeente Zutphen er veel belang aan hechten dat de verschillende betrokkenen bij de cultuur-en erfgoedsector zich actief laten horen in de politieke besluitvorming. Om de juiste afwegingen te kunnen maken binnen de beleidsvoering en de belangen van de sector goed onder de aandacht te kunnen brengen hebben de bestuurders input nodig van de sector. Een heldere communicatie en constructief contact tussen de gemeente en de partijen uit de sector, zoals de historische vereniging(en), is daarvoor van groot belang. Daarom hebben beide gemeentes een orgaan of functie ingesteld, zoals het Erfgoedcentrum in Zutphen en de Erfgoedcoach in Berkelland, om de afstand tussen de gemeente en de partijen uit de sector te verkleinen en communicatie te vergemakkelijken.

Ten tweede is het belangrijk om te concluderen dat de gemeentes niet alleen input van de historische vereniging(en) vragen in de vorm van politieke opinies. Daarnaast vinden zij het namelijk zeer belangrijk dat verenigingen bereid zijn om zich ook te betonen als een in de praktijk uitvoerende en participerende partij. Dat wil zeggen dat historische verenigingen bereid zijn om initiatieven aan te dragen en vervolgens ook uit te voeren, zodat de gemeentes en

historische verenigingen in samenwerkingen een gelijke inzet leveren. Daarvoor is het van belang dat historische vereniging(en) in sommige gevallen bereid zijn om verder te kijken dan hun eigen vereniging en interesse. Op deze manier kan de gemeente historische verenigingen ook beter faciliteren in het aangaan van samenwerkingen met andere partijen uit de sector. Het is voor de gemeentes soms moeilijk om de juiste balans te bepalen tussen het faciliteren van initiatief en het ruimte geven aan de creativiteit en inzet van organisaties zoals de historische verenigingen zelf. Om het initiatief uit handen te kunnen geven moet er namelijk wel het vertrouwen zijn dat dit initiatief dan ook wordt opgepakt en aangenomen. De gemeentes doen daarom hun best om de juiste balans te vinden tussen stimuleren en vrijlaten, maar vragen daarin ook van de historische verenigingen hun inzet en vertrouwen.

Ten derde is gebleken dat gemeentes soms schipperen tussen het ruimte geven aan het unieke karakter van een historische vereniging en het tegelijkertijd uiten van serieuze verwachtingen van de vereniging als professionele partij in de beleidsvorming- en uitvoering. Hoewel de gemeentes erkennen dat het belangrijk is om realistische verwachtingen te blijven houden van een historische vereniging als unieke vrijwilligersorganisatie willen zij de verenigingen ook een serieuze plaats geven in de beleidsvorming- en uitvoering, waar dan automatisch ook enkele professionele verwachtingen bij om de hoek komen kijken. De gemeentes proberen daarom hierin de juiste balans te vinden die ervoor zorgt dat de verenigingen zelfstandig kunnen bloeien in hun samenwerking met de gemeente.

Zo is gebleken in de gesprekken met de lokale bestuurders van Berkelland en Zutphen dat (1) de gemeentes behoefte hebben aan een duidelijke communicatiestructuur tussen de gemeente en de vereniging waarin verenigingen actief hun belangen en standpunten verdedigen. Ook (2) is gebleken dat de gemeentes behoefte hebben aan historische verenigingen die bereid zijn om initiatief te nemen en inzet te tonen in samenwerkingen tussen de beide partijen. Ten slotte (3) is gebleken dat hoewel de gemeentes aandacht willen hebben voor het unieke karakter van historische verenigingen, zij ook van verenigingen verwachten dat zij bereid zijn om als professionele organisatie verder te kijken dan hun eigen kaders.

Waar zo in dit hoofdstuk het perspectief van de lokale bestuurders van Berkelland en Zutphen op hun relatie met de historische vereniging(en) in hun gemeente centraal stond, zal in het volgende hoofdstuk op basis van dezelfde gesprekken die in dit en vorig hoofdstuk centraal stonden worden geanalyseerd wat de visie is van zowel de verenigingen als de lokale bestuurders op de maatschappelijke meerwaarde van historische verenigingen in de gemeentes Berkelland en Zutphen.

Hoofdstuk 3: De maatschappelijke meerwaarde en rol van historische kringen en verenigingen

3.1 Historische kringen en verenigingen in het maatschappelijk domein

De term erfgoedgemeenschap is een betwiste term uit het Verdrag van Faro. Want wat is precies een erfgoedgemeenschap? Net als de term invloed, bevraagd in de eerste pagina's van dit onderzoek, is ook de term erfgoedgemeenschap ambigu en aan meerdere mogelijk interpretaties onderhevig. In het door Wim Burggraaf opgesteld Faro onderzoeksrapport 'Voor ons kan erfgoed alles zijn: Drie erfgoedbegrippen nader bekeken' wordt de term als volgt gedefinieerd: 'Een gemeenschap is een (re)constructie op basis van ervaringen, betrokkenheid en relaties'.⁶⁵ Uiteraard is ook deze definitie weer multi-interpretabel, want om welke ervaringen of relaties gaat het hier?

Zoals eerder in dit onderzoek is vastgesteld zijn historische verenigingen vaak een grote meerwaarde voor het sociaal-maatschappelijke domein van de stad, streek of regio waarin ze opereren. Zij beoefenen namelijk een veelvoud aan activiteiten waarin juist de lokale historie, direct voor de voordeur, centraal staat. Om dit te kunnen doen verwerven zij leden, ofwel betrokkenen. Maar welke rol spelen niet-leden binnen de stad, regio of streek voor de historische vereniging? En welke rol zien zij zelf voor zichzelf weggelegd in het lokale sociaal-maatschappelijk domein? Het zijn dergelijke vragen die in dit hoofdstuk centraal zullen staan. Zowel het perspectief van de verenigingen als het perspectief van de lokale bestuurders zal worden belicht op basis van dezelfde gesprekken die ook in de voorgaande hoofdstukken centraal stonden.

3.2 De Historische Kring Eibergen en de Historische Vereniging Zutphen aan het woord

3.2.1 De Historische Kring Eibergen

[Voor meer informatie over de Historische Kring Eibergen zie 1.2.1 De Kring]

Vlieg niet te hoog

Het voornaamste doel van de Historische Kring Eibergen is het delen en verspreiden van waarheidsgetrouwe kennis over de geschiedenis van Eibergen. De maatschappelijke meerwaarde van de kring is voor hem een uitvloeisel van dit doel en geen op zichzelf staand doel. Zo legt voorzitter Ravesloot uit: "Wij vinden dat de geschiedenis van Eibergen zo breed mogelijk moet worden getaleerd. Zo vinden wij het bijvoorbeeld net zo belangrijk als rekenen en taal dat kinderen zo vroeg mogelijk weten waar ze vandaan komen en wonen. Om dat te bereiken proberen we ze af en toe

---

⁶⁵ Burggraaf, W., 'Voor ons kan erfgoed alles zijn: Drie erfgoedbegrippen nader bekeken', *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* (Amersfoort 2022) 20.

te prikkelen. Twee jaar geleden hadden we bijvoorbeeld midden in de coronatijd samen met de bibliotheek en museum De Scheper een project WO II café. Helaas is dat dit jaar door corona niet gelukt. Een ander project dat we hadden willen doen was ook in samenwerking met museum De Scheper en met de middelbare school het Assink Lyceum in Eibergen. We hadden namelijk contact met een geschiedenisdocent van het Lyceum over het plan om in de geschiedenismaand een speciaal project te doen dat betrekking zou hebben op Eibergen. Leerlingen zouden dan bij ons of bij museum De Scheper langs kunnen gaan. Door omstandigheden is dat project dit jaar helaas toch niet door gegaan, maar hopelijk komt er nog een volgende keer. We gaan dergelijke samenwerkingen vooral aan om mensen in Eibergen te verbinden met de geschiedenis van Eibergen, het vormen van een gemeenschap is daar een uitvloeisel van. Ik denk niet dat wij dat zelf doelbewust nastreven, want dat lijkt mij wel een erg hoog doel.”

Voor de Historische Kring Eibergen staat het uitdragen van de geschiedenis van Eibergen dus op de eerste plaats in zijn werkzaamheden en samenwerkingen. Het daarmee vormgeven aan de lokale gemeenschap is voor hem vooral een waardevol gevolg hiervan.

In kritiek verenigd

Dat betekent niet dat de HKE geen impact maakt in de gemeenschap van Eibergen. Zo merkt hij op verschillende manieren dat zowel leden als niet-leden actief betrokken zijn bij hun werk. Hierover vertellen voorzitter Ravesloot en hoofdredacteur Sieben: “Een tijdje terug hebben we samen met de Jumbo een plaatjesboek gemaakt. Dat is een mooi boek geworden en we merken ook dat het echt leeft. Er heeft bijvoorbeeld een fanatieke uitruil plaatsgevonden van mensen en clubjes die bij elkaar kwamen en nog steeds komen om plaatjes te ruilen. We krijgen soms zelfs nog steeds vragen van ‘ik mis nog twee plaatjes, hebben jullie nog?’. Maar we hebben natuurlijk ook wel kritiek gekregen. Je bent namelijk noodgedwongen om een doorsnee te maken van de geschiedenis van Eibergen omdat gewoon niet alles in zo een boek past. Mensen vinden het dan toch wel vervelend dat ze niet worden genoemd en dat laten ze dan ook wel horen. Zo gebeurt dat ook met de Old Ni-js, ons kwartaalperiodiek. Er zijn altijd mensen die als de inkt nog niet droog is al met een reactie komen. En dat zijn meestal wel verschillende mensen. Vaak zijn de reacties ook wel terecht en dan bieden wij excuses aan. Maar, we krijgen anderzijds ook wel weer veel complimenten.”

Of het nou positieve of negatieve reacties zijn, het is in ieder geval duidelijk dat de kring wellicht meer maatschappelijke impact maakt dan hij zelf direct zal durven toegeven.

Samen Sterk

De kring geeft aan in de toekomst te streven naar een versterking van de huidige samenwerkingen. Daarover vertellen Ravesloot en Sieben: “Voor ons hoeven er niet veel samenwerkingen te zijn, als ze maar invloed hebben. En natuurlijk is het ook vooral een praktisch ding. Doordat we een goeie verbintenis hebben met De Scheper en met de bibliotheek, kunnen we bijvoorbeeld in een geregeld overleg zaken en informatie uitwisselen en daarnaast op onze sites voor elkaar publiciteit maken. Die publiciteit is voor ons vervolgens niet van belang omdat we onze vereniging of De Scheper bekender willen maken, dat is een mooie bijkomstigheid, maar omdat we er samen voor willen zorgen dat de geschiedenis van Eibergen steeds meer bekendheid krijgt.”

Ook in de beoogde versterking van de huidige samenwerkingen staat de geschiedenis van Eibergen dus op de eerste plaats. Diezelfde geschiedenis die de basis is van wat de kring en zijn externe partners in de eerste plaats bindt.

Concluderend

In het gesprek met voorzitter Ravesloot en hoofdredacteur Sieben is gebleken is dat de Historische Kring Eibergen zichzelf niet zou omschrijven als een kring met een gemeenschapsvormende functie omdat dat een te hoog gegrepen doel is. Toch is ook gebleken dat de kring wel degelijk een grote maatschappelijke impact kan maken. Daarnaast is gebleken dat de kring veel waarde hecht aan het aangaan van samenwerkingen met verschillende partijen uit de cultuur-en erfgoedsector en het onderwijs in de gemeente Berkeland. Zij willen met dergelijke samenwerkingen, net als hun partners, voornamelijk de geschiedenis van Eibergen meer bekendheid geven.

3.2.2 De Historische Vereniging Zutphen

[Voor meer informatie over de Historische Vereniging Zutphen zie 1.3.1 De Vereniging]

Zichtbaar

De Historische Vereniging Zutphen is een actieve en veelzijdige vereniging. Toch streeft de vereniging niet bewust naar een gemeenschapsbindende functie in de gemeente Zutphen. Uiteindelijk staat namelijk de geschiedenis van Zutphen nog altijd op de eerste plaats in haar werkzaamheden. Zo legt voorzitter Van Oosten uit: “Wat wij doen? Wij brengen allereerst het tijdschrift Zutphen vier keer per jaar uit. Aan dat tijdschrift stellen wij hoge wetenschappelijke eisen zodat het een goed tijdschrift is. Naast dat dit tijdschrift namelijk aan onze leden wordt verstuurd, wordt het ook in boekhandels en in het museum verkocht. Dit gaat niet om enorme aantallen, maar het betekent wel dat het tijdschrift dus breed beschikbaar is. Ook organiseren wij lezingen en excursies. Dit najaar hebben wij bijvoorbeeld iets van acht lezingen en excursies georganiseerd. Daarnaast hebben we nog een aantal andere werkgroepen, zoals de werkgroep bouwhistorie, soms de telerwerkgroep en de nieuwe werkgroep die zich bezighoudt met de nieuwstad. In de stad zijn wij verder zichtbaar op de Open Monumentendagen waar wij een van de twee organiserende organisaties voor zijn. Ik zou het alleen wel een beetje ijdel vinden als wij zouden zeggen dat we een gemeenschapsbindende functie hebben. Ik denk niet dat dat zo is, daarvoor is onze impact in vergelijking met bijvoorbeeld een vereniging zoals in Hoorn met ongeveer tweeduizend leden te beperkt. Zoals typisch voor een historische vereniging richten wij ons met onze activiteiten voornamelijk op de lokale geschiedenis van Zutphen zelf.”

Voor de vereniging staat dus de historie van Zutphen op de eerste plaats in haar werk. Het wijdverspreiden van deze historie ziet zij als haar voornaamste taak, de gemeenschap die daar eventueel door gevormd wordt als een tweede.

Een levende gemeenschap

De historische gemeenschap van Zutphen wordt gevormd door een veelvoud aan verschillende cultuurhistorische organisaties. De HVZ vindt het belangrijk om binnen deze cultuurhistorische gemeenschap samenwerkingen aan te gaan vanuit gelijkwaardige posities. Zo vertelt Van Oosten: “Zutphen is een historische stad. Iedereen die met een beetje historisch besef hier komt wonen, die raakt daarin geïnteresseerd. Je kunt het onmogelijk over het hoofd zien. Samenwerkingen tussen de verschillende cultuurhistorische organisaties in deze historische stad zijn heel

gelijkwaardig, en dat gaat vrij natuurlijk. Bij de ene activiteit ligt het accent meer bij ons en bij de andere activiteit ligt het accent meer bij het Erfgoedcentrum of bij de bibliotheek. Een voorbeeld van een dergelijke gelijkwaardige samenwerking is onze samenwerking met de Stichting Walburgers Kerk. Het symposium dat wij organiseren over het themajaar Rampjaar 1572 is een coproductie met de Stichting Walburgers Kerk Zutphen. Omdat die grote kerk het leuk vindt dat wij dat symposium organiseren, krijgen wij de kerk gratis. Dat is natuurlijk mooi want dan is het gewoon een combinatie van Stichting Walburgers Kerk Zutphen met de historische vereniging dan wel van de historische vereniging met de Stichting Walburgers Kerk.”

Het is dus duidelijk dat de vereniging zich niet alleen in een historische gemeente bevindt, maar dat zij daarnaast ook haar plek binnen deze historische gemeente kent en in gelijkwaardige coproducties met externe partijen uit de cultuur-en erfgoedsector weet uit te dragen.

Concluderend

In het gesprek met voorzitter Van Oosten is gebleken dat de Historische Vereniging Zutphen zich onderdeel voelt van de gemeenschap van cultuurhistorische organisaties in Zutphen. Zij gaat dan ook graag samenwerkingen aan met verschillende organisaties in de cultuur-en erfgoedsector. Deze samenwerkingen zijn vaak gelijkwaardig en komen op een natuurlijke wijze tot stand. Hoewel de vereniging het belangrijk vindt om zo zichtbaar te zijn in de gemeente en de geschiedenis van Zutphen breed aan het licht te brengen aan zoveel mogelijk leden en niet-leden, zou zij toch niet van zichzelf zeggen dat ze een gemeenschapsvormende functie heeft. Daarvoor is haar individuele impact te beperkt. Zij ziet daarom ook veel voordeel in de samenwerkingen die zij binnen en buiten het Erfgoedcentrum in de gemeente aan mag gaan.

3.3 De lokale bestuurders in Berkelland en Zutphen aan het woord

3.3.1 Wethouder Wormgoor en beleidsadviseur cultuur en erfgoed Van de Geyn

Op de toekomst

De gemeente Berkelland vindt het belangrijk dat de historische verenigingen in de gemeente, zoals de Historische Kring Eibergen, hun maatschappelijke meerwaarde kennen en uitdragen. Om dat in de toekomst te kunnen blijven doen, is samenwerken volgens haar van essentieel belang. Hierover vertellen wethouder Wormgoor en beleidsadviseur Van de Geyn: “Historische verenigingen hebben af en toe de neiging om heel erg met zichzelf bezig te zijn. Het zijn meestal inwoners die niet zo geïnteresseerd zijn in wat er in een volgende kern gebeurt en vooral kijken naar hoe het vroeger was. En daar maken ze dan hele mooie dingen over. Dat betekent dat er nog een hele mooie uitdaging voor de verenigingen ligt om meer met elkaar te gaan samenwerken. Het gaat er namelijk om dat verenigingen, zoals de Historische Kring Eibergen, hun eigen betekenis kunnen duiden en hun verhaal breed vertellen. Juist omdat ze met hun verhaal echt een maatschappelijke en sociale meerwaarde hebben. En het is die maatschappelijke meerwaarde die de verenigingen hun bestaansrecht geeft in het grote maatschappelijke debat. Maar, wij hebben als gemeente wel de overtuiging dat als er minder wordt samengewerkt, dat er dan ook minder kan worden bereikt en dat het voortbestaan van een vereniging dan op een zeker moment in gevaar kan komen. Als je niet samenwerkt kan het op den duur lastiger worden om de vereniging draaiende te houden, zowel door de vergrijzende doelgroep van de vereniging zelf, maar ook doordat er tegenwoordig gewoon steeds meer tijd van mensen wordt gevraagd voor zaken als werk of zorgtaken en zoveel dingen meer. Samenwerken is dan de oplossing om toekomstbestendig te worden als historische verenigingen, want zo kun je elkaar verrijken en versterken.”

De gemeente ziet dus de maatschappelijke en sociale meerwaarde van de historische verenigingen in Berkelland, maar ziet ook het belang van samenwerken om deze meerwaarde te versterken, verrijken en toekomstbestendig te maken.

Fonds, coach en koepel

Omdat de gemeente het belangrijk vindt dat historische verenigingen en andere cultuur- en erfgoedorganisaties in de gemeente samenwerken, probeert zij deze samenwerking ook te stimuleren met verschillende organen en middelen. Zo leggen Wormgoor en Van de Geyn uit: “Het is niet zo dat we op afstand staan en zeggen ‘je mag zelf bedenken wat je gaat doen’, we sturen de organisaties en verenigingen er wel echt op aan om samen te werken. Als wij niet sturen, dan zijn verenigingen namelijk nog heel lang

bezig met hun eigen voortbestaan en komen samenwerkingen niet of pas te laat van de grond. Daarom moeten wij dat wel bestuurlijk stimuleren. Een voorbeeld van de manier waarop we stimuleren is het Transformatiefonds dat we hebben ingesteld. Met dit fonds kunnen cultuur-en erfgoedorganisaties samen met andere domeinen plannen maken om zichzelf te verbeteren en toekomstbestendig te worden. Natuurlijk is deze pot op een gegeven moment op, maar dan heb je als gemeente in ieder geval wel iets in gang gezet. De erfgoedcoach speelt ook hierbij een belangrijke rol. Als verbinder tussen de partijen uit het veld en tussen het veld en de gemeente helpt hij in een adviesrol zowel de partijen met het schrijven van een aanvraag als de gemeente met het beoordelen van de aanvragen. Een ander orgaan waar de erfgoedcoach ook een belangrijke rol in speelt is de Erfgoedkoepel. Dit is een samenwerkingsverband van de historische verenigingen in Berkelland. Momenteel probeert de coach daar weer nieuw leven in te blazen door zoveel mogelijk historische verenigingen aan de koepel te verbinden. Deze koepel is er dan ook in de eerste plaats zodat de verenigingen beter kunnen samenwerken en elkaar kunnen versterken. Dat wij als gemeente door de koepel makkelijker met alle verenigingen kunnen communiceren is bijvangst. Het contact tussen de gemeente en de Erfgoedkoepel loopt dan ook weer voornamelijk via de erfgoedcoach als verlengstuk van de gemeente.”

De gemeente stimuleert dus de historische verenigingen en cultuur-en erfgoedorganisaties in Berkelland dus op verschillende manieren om meer met elkaar samen te gaan werken. Ook in deze samenwerkingen draagt de erfgoedcoach de taak van grote verbinder.

Concluderend

In het gesprek met wethouder Wormgoor en beleidsadviseur Van de Geyn is gebleken dat de gemeente Berkelland er veel belang aan hecht dat organisaties uit de cultuur-en erfgoedsector met elkaar samenwerken. Door samen te werken kunnen organisaties elkaar namelijk verrijken en versterken, waardoor ze toekomstbestendig kunnen worden. Ook tussen de historische verenigingen onderling vindt de gemeente het belangrijk dat er veel samenwerking is. De gemeente ziet een belangrijke maatschappelijke rol voor de historische verenigingen zoals de Historische Kring Eibergen weggelegd, maar vindt het belangrijk dat de verenigingen deze waarde vervolgens met behulp van samenwerkingsverbanden zoals de Erfgoedkoepel ook actief uit weten te dragen.

3.3.2 Wethouder Wannet en Erfgoedcentrumboegbeeld Haafkens

Themajaren

Voor de gemeente Zutphen is de maatschappelijke waarde van erfgoed van groot belang. Dat betekent dat het erfgoed in Zutphen volgens haar breed toegankelijk moet kunnen zijn. Om dat te kunnen bereiken maakt zij gebruik van de zogenoemde themajaren. Wethouder Wannet en Erfgoedcentrumboegbeeld Haafkens leggen dit als volgt uit: “In 2016 hebben wij als gemeente een cultuurnota aangenomen waarin wij hebben besloten dat het erfgoed in Zutphen meer maatschappelijk gedragen en breder beschikbaar moet worden gemaakt. Zutphen heeft namelijk een ontzettend rijke historie en als gemeente willen we onze eigen stukken en gebouwde monumenten dan ook meer onder het voetlicht kunnen brengen. Daarom hebben we de themajaren en erfgoedlijnen ingesteld. Daarmee proberen we de rijke historie van Zutphen compacter te maken, door er de dominante fases van uit te lichten die het meest fysiek verschil in de stad hebben gemaakt. Dit jaar is het themajaar bijvoorbeeld Rampjaar Zutphen 1572 en volgend jaar is dat Hanzestad Zutphen.”

De gemeente vindt het dus belangrijk dat het erfgoed in Zutphen breed maatschappelijk (uit)gedragen wordt en maakt gebruik van de themajaren en erfgoedlijnen om de rijke historie van Zutphen op een gestructureerde en overzichtelijke manier onder de aandacht te brengen.

We doen het samen

De themajaren in Zutphen stimuleren echter niet alleen het breed toegankelijk maken van het erfgoed in Zutphen, maar ook de samenwerking tussen de partijen uit de cultuur- en erfgoedsector onderling. Hierover vertellen Wannet en Haafkens: “We hebben politiek gezegd dat we het belangrijk vinden dat cultuur- en erfgoedinstellingen veel met elkaar samenwerken. Je wilt namelijk voorkomen vanuit de gemeentekant dat het allemaal koninkrijkjes worden waar je dan al dan niet een allemaal verschillende subsidierelaties mee hebt en die volstrekt hun eigen ding doen zonder dat er een overkoepelend verhaal is. Daarom werken we met de themajaren, zodat we kunnen zeggen ‘dit is het themajaar en doe daar vooral in je eigen club wat mee, maar probeer ook die verbinding met elkaar te zoeken’. Dat betekent niet dat we organisaties dwingen om te fuseren of om met elkaar samen te werken. Mensen worden namelijk vrijwilliger omdat ze zich betrokken voelen bij een bepaald doel of bij een bepaald inhoud en als je als overheid dan van alles één grote organisatie maakt, dan verliezen mensen daarmee hun drive. We vinden het dus vooral belangrijk om te zorgen dat we met elkaar als gemeente en verschillende partijen uit de sector een stevige basis creëren, zodat niet

iedereen zijn eigen broek hoeft op te houden en we uiteindelijk ook meer impact kunnen maken. Want daar gaat het uiteindelijk wel om, om de impact die je maakt. En om dat te kunnen doen moet je meer gaan samenwerken. Een voorbeeld van een samenwerking tussen bijvoorbeeld het gemeentelijk Erfgoedcentrum en de historische vereniging naar aanleiding van het themajaar Rampjaar Zutphen 1572 is het eindsymposium dat de vereniging organiseert. De vereniging heeft daarvoor bijvoorbeeld zelf de subsidies aangevraagd bij de provincie om zo hun activiteit binnen het themajaar te kunnen organiseren. Ook voor het aankomende jaar proberen we weer mooie samenwerkingen te organiseren. Zo hebben we pas een brainstormsessie georganiseerd met veel verschillende cultuur-en erfgoedorganisaties uit Zutphen om na te denken over wat ze met elkaar kunnen organiseren aankomend jaar. En zo faciliteren wij als gemeente dan dus de ontmoeting tussen de partijen onderling om hen te stimuleren naar aanleiding van het themajaar samen aan de slag te gaan.”

De gemeente Zutphen vindt het dus belangrijk dat partijen in de cultuur-en erfgoedsector in Zutphen, zoals de historische vereniging, samenwerken. Door de themajaren probeert de gemeente dergelijke samenwerkingen te stimuleren. En door daarnaast ook de ontmoeting tussen de partijen onderling te faciliteren hoopt zij dat de partijen uiteindelijk samen meer impact kunnen gaan maken, zonder hun individuele passie en karakter te verliezen.

Concluderend

In het gesprek met wethouder Wannet en Erfgoedcentrumbegeleider Haafkens is gebleken dat de gemeente Zutphen veel belang hecht aan de maatschappelijke impact van het erfgoed in Zutphen. Om te zorgen dat de waarde van het erfgoed steeds meer maatschappelijk wordt (uit)gedragen probeert zij de verschillende partijen in de cultuur-en erfgoedsector, zoals de historische vereniging, te stimuleren om samen te werken. Dit doet zij onder andere door de ontmoeting tussen de partijen uit de sector naar aanleiding van de overkoepelende themajaren te faciliteren.

3.4 Conclusie

Wat is een erfgoedgemeenschap? Met deze betwiste en doorgaans moeilijk te beantwoorden vraag begon ik dit hoofdstuk over de maatschappelijke meerwaarde van de historische kring en vereniging in de gemeentes Berkelland en Zutphen.

Uit bovenstaande analyses is ten eerste gebleken dat historische verenigingen *zichzelf* niet zien als een erfgoedgemeenschap, maar eerder als een *onderdeel* van een lokale erfgoedgemeenschap. Zij hebben er moeite mee om aan zichzelf een gemeenschapsvormende functie toe te schrijven. Een dergelijk doel of een dergelijke verantwoordelijkheid zien zij eerder als ijdel of te hoog gegrepen. Toch is ook gebleken dat zij hun maatschappelijke meerwaarde en impact niet moeten onderschatten. Niet alleen in de door henzelf aangedragen voorbeelden, maar ook in de visies van de lokale bestuurders van de gemeentes Berkelland en Zutphen is gebleken dat de historische kring en vereniging wel degelijk een belangrijke meerwaarde en rol hebben in het maatschappelijk domein en meer impact maken dan zij wellicht zelf direct zullen erkennen. Juist door hun eigen passie en karakter waarin de lokale historie centraal staat, kunnen zij veel betekenen voor hoe mensen kijken naar het verleden, naar de toekomst en naar elkaar. Het is dan ook belangrijk dat historische verenigingen zich hiervan bewust zijn, zodat ze ook bewust met deze verantwoordelijkheid om kunnen gaan.

Ten tweede is gebleken dat zowel de historische kring en vereniging als de politieke bestuurders in de gemeentes Berkelland en Zutphen het aangaan van samenwerkingen tussen verschillende organisaties in de cultuur-en erfgoedsector zeer belangrijk vinden. Juist omdat je door samen te werken meer impact kunt maken en zo de geschiedenis van de gemeente, maar ook de maatschappelijke waarde van de kring of vereniging beter kunt uitdragen. Bovendien kunnen organisaties door samen te werken veel van elkaar leren, elkaar verrijken en met meer vertrouwen de toekomst in kijken. Hoewel de gemeentes dergelijke samenwerkingen actief stimuleren en faciliteren, vinden zij het ook belangrijk om te waarborgen dat betrokkenen daarin wel hun autonomie en eigen passie kunnen behouden.

Ten slotte is ten derde gebleken dat het voor historische verenigingen makkelijker lijkt om samenwerkingen aan te gaan binnen de cultuur-en erfgoedsector dan bijvoorbeeld met de gemeente of met een partij uit een ander domein. Dat lijkt te komen doordat verenigingen in dergelijke samenwerkingen eerder hun gelijke vinden en daarmee het gevoel hebben dat samenwerkingen eerder tot stand komen op basis van een gelijkwaardige co-creatie. Beide partijen hebben elkaar namelijk evenveel te bieden en vinden eerder een gemeenschappelijke grond vanuit eenzelfde interesse. Daardoor voelen ze zich minder afhankelijk van elkaar.

Zo kan worden geconcludeerd dat (1) het belangrijk is dat historische verenigingen zich bewust zijn van hun maatschappelijke meerwaarde en de maatschappelijke impact die ze kunnen maken. Daarnaast (2) is gebleken dat zowel historische verenigingen als lokale bestuurders het

belangrijk vinden dat er veel samenwerking plaatsvindt tussen de verschillende betrokkenen bij de cultuur-en erfgoedsector en dat zij daarin dus een gemeenschappelijke doelstelling hebben. Ten slotte (3) is gebleken dat het voor historische verenigingen ook makkelijker lijkt om samenwerkingen aan te gaan binnen de cultuur-en erfgoedsector doordat ze in dergelijke samenwerkingen makkelijker een gemeenschappelijke grond vinden op basis waarvan projecten door gelijkwaardige co-creatie tot stand kunnen komen.

Na zo een analyse te hebben gemaakt van de visie van de Historische Kring Eibergen en de Historische Vereniging Zutphen op hun relatie met de gemeente in hoofdstuk 1, en een analyse van de visie van de lokale bestuurders van de gemeentes Berkelland en Zutphen op hun relatie met de historische kring en vereniging in hoofdstuk 2, waarop in dit hoofdstuk een analyse volgde van de visie van beide partijen op de maatschappelijke meerwaarde van de historische verenigingen in beide gemeente, zal ten in het volgende hoofdstuk hieruit ter beantwoording op de onderzoeksvraag een conclusie worden getrokken.

Hoofdstuk 4: Beantwoording van de onderzoeksvraag

De afgelopen maanden heb ik mij mogen verdiepen in de relatie tussen de historische verenigingen en lokale politiek in Gelderland. Of moet ik zeggen, relaties, want geen enkele relatie is natuurlijk precies hetzelfde. Toch betekent dat niet dat er geen overeenkomsten bestaan tussen verschillende soorten relaties. En ik ben er dan ook van overtuigd dat, hoewel in dit onderzoek in het bijzonder de relatie tussen de Historische Kring Eibergen en de gemeente Berkelland en de relatie tussen de Historische Vereniging Zutphen en de gemeente Zutphen zijn belicht, veel historische verenigingen en gemeentes in Gelderland zich op hun eigen manier in de bevindingen en gedeelde ervaringen uit dit onderzoek kunnen herkennen.

In de theoretische inleiding van dit onderzoek stelde ik naar aanleiding van het Farorapport ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen’ vast dat er sprake lijkt te zijn van een kloof tussen de leefwereld waarin historische verenigingen opereren en de systeemwereld waarin gemeentes opereren.⁶⁶ Naar aanleiding van de onderzoeksvraag: ‘Op welke manieren kunnen historische verenigingen een maatschappelijke rol uitoefenen door te participeren in de lokale politieke besluitvorming?’ heb ik onderzocht hoe de kloof tussen de lokale politiek en de historische verenigingen zou kunnen worden verkleind teneinde de maatschappelijke meerwaarde van historische verenigingen beter tot zijn recht te kunnen laten komen.

Wat daaruit ten eerste is gebleken is dat het voor historische verenigingen van groot belang is dat zij zich ook daadwerkelijk gehoord voelen door de gemeente in de lokale politieke besluitvorming. Dit betekent niet dat zij altijd *ja* als antwoord verwachten op de verzoeken die zij doen of de ideeën die zij aandragen, maar wel dat zij willen worden gezien als een serieuze betrokken partij in het besluitvormingsproces en dat zij het belangrijk vinden om te weten waar zij staan op de politieke agenda. Wanneer zij namelijk hun plek op de politieke agenda kennen is het voor hen makkelijker om begrip te hebben voor de bestuurlijke overwegingen bij besluitvormingen en zo vanuit de juiste rol en met de juiste kennis en motivatie te participeren in de besluitvormingen.

Ten tweede is gebleken dat vertrouwen erg belangrijk is voor een goede relatie tussen historische verenigingen en de lokale politiek en voor de mate waarin de verenigingen bereid zijn om te participeren in de lokale politieke beleidsuitvoering. Zo moet de gemeente erop kunnen vertrouwen dat de vereniging haar verantwoordelijkheid neemt en bereid is om actief initiatieven aan te dragen en uit te voeren. En moeten de historische verenigingen er op hun beurt op kunnen vertrouwen dat de gemeente hen niet zomaar zal laten vallen of plots op de tweede plaats zal zetten in haar beleid. Wanneer dit vertrouwen er niet is tussen de beide partijen

---

⁶⁶ Van der Horst, A., Hopstaken, L., Van Soomeren, P., ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen: Overwegingen bij het ratificeren Verdrag van Faro’, 22-23.

zal het moeilijker blijven om de kloof of afstand tussen elkaar te overbruggen en daardoor deel uit te maken van elkaars wereld.

Ten derde is gebleken dat zowel historische verenigingen als gemeentes behoefte hebben aan een gemeenschappelijk communicatiestijl of taal. Hoewel de voorzittende leden van veel historische verenigingen in Gelderland geen leken zijn in de lokale politiek, is het alsnog voor historische verenigingen soms moeilijk om te weten hoe zij moeten communiceren naar de politiek toe en voor de gemeente om aandacht te hebben voor de communicatiestijl en het unieke karakter van de historische verenigingen. Het is daarom niet alleen belangrijk dat gemeentes en historische verenigingen actief met elkaar communiceren, maar ook dat zij aandacht hebben voor elkaars taal en communicatiestijl. Bovendien is het belangrijk dat zij daarnaast ook bereid zijn om met elkaar in gesprek te gaan om tot een gemeenschappelijke taal te kunnen komen. Op deze manier wordt het makkelijker voor beide partijen om met elkaar te communiceren en verwachtingen uit te spreken waardoor meer begrip voor elkaar kan ontstaan, de gevoelde afstand nog meer kan worden verkleind en de drempel voor historische verenigingen verlaagd wordt om te participeren in de lokale politieke besluitvorming.

Ten vierde is gebleken dat historische verenigingen het belangrijk vinden dat zij in samenwerkingen niet afhankelijk maar gelijkwaardig zijn aan de partij waarmee zij samenwerken. Dat betekent niet alleen dat zij blij zijn met een financieel onafhankelijke positie van de overheid, maar ook dat zij het makkelijker vinden om samenwerkingen aan te gaan met andere partijen uit de cultuur-en erfgoedsector. Vanuit eenzelfde interesse vinden zij met dergelijke partijen makkelijker een gemeenschappelijke grond op basis waarvan co-creatie kan plaatsvinden. Gemeentes, zo is gebleken, vinden het ook erg belangrijk dat dergelijke samenwerkingen plaatsvinden. Daarom kan geconstateerd worden dat historische verenigingen en gemeentes in dergelijke samenwerkingen tussen historische verenigingen en andere partijen uit de cultuur-en erfgoedsector eenzelfde doelstelling vinden.

Aan de hand van deze constatering kan uiteindelijk in antwoord op de onderzoeksvraag worden geconcludeerd dat het wellicht niet hun mate van politieke participatie is die het voor historische verenigingen makkelijker maakt om hun maatschappelijke rol uit te oefenen, maar dat het omgekeerd daaraan juist hun maatschappelijke positie is die het voor hen makkelijker maakt om politiek te participeren en een betere relatie met de lokale politiek te verkrijgen.

Zo is het juist vanuit deze maatschappelijke rol voor de verenigingen makkelijker om hun positie op de politieke agenda te claimen en voor de lokale politiek om deze te erkennen en kunnen de verenigingen vanuit deze rol bijvoorbeeld makkelijker initiatieven aandragen waar beide partijen daadwerkelijk vanuit eenzelfde visie het belang van inzien. Ook is het voor verenigingen vanuit deze rol makkelijker om een communicatiestijl af te stemmen met de gemeente doordat zij op dit gebied dezelfde verwachtingen en overtuigingen delen. Tot slot

voelen historische verenigingen zich in deze rol sneller meer gewaardeerd als een serieuze partner van de lokale politiek, waardoor zij eerder bereid zijn om samenwerkingen aan te gaan.

Het tot een succes maken van de relatie tussen historische verenigingen en de lokale politiek in Gelderland vraagt uiteindelijk de volle inzet van beide partijen om elkaar op de eerste plaats te durven zetten, om naar elkaar te luisteren en om elkaar het benodigde vertrouwen te geven. Want uiteindelijk kan de kloof tussen historische verenigingen en de lokale politiek niet overbrugd worden door de inzet van een partij alleen, maar enkel door de bereidheid van beide partijen om zich naar het midden te bewegen. En in dit geval lijkt dat midden te bestaan uit de positie die historische verenigingen kunnen hebben in het maatschappelijk domein en de samenwerkingen die zij vanuit die positie aan kunnen gaan. En durven de gemeente en de verenigingen *die* positie te erkennen, te claimen, te exploiteren en de ruimte te geven, dan zal dat midden voor beide partijen geen brug te ver meer zijn.

Dankwoord

Aan het einde van dit onderzoek gaat mijn speciale dank uit naar alle partijen die bij dit onderzoek betrokken zijn geweest, te weten; Wethouder Betsy Wormgoor van de gemeente Berkelland, beleidsadviseur cultuur en erfgoed Marieke van de Geyn van de gemeente Berkelland, wethouder Sjoerd Wannet van de gemeente Zutphen en Erfgoedcentrumboegbeeld Hendrik Haafkens van de gemeente Zutphen. Verdere bijzondere dank gaat uit naar Henriette Kosse van Erfgoed Gelderland met wie ik tevens in gesprek heb mogen gaan om meer te leren van de erfgoedpraktijk en meer inzicht te verkrijgen in het karakter van historische verenigingen. En ten slotte ben ik met name Lian van der Zon en Else Gootjes van Erfgoed Gelderland en Maud Ramakers van de Radboud Universiteit dankbaar voor hun intensieve betrokkenheid en begeleiding bij het tot stand komen van dit onderzoek. Ook de verdere collega's van Erfgoed Gelderland ben ik erg dankbaar voor de waardevolle kennis die zij met mij hebben willen delen, de gezelligheid, hun interesse en hun aanmoedigingen.

Literatuurlijst

- Boeije, H., 't Hart, H., Hox, J., *Onderzoeksmethoden* (Utrecht 2009).
- Brom, R., 'Erfgoed heeft behoefte aan betrokkenheid: van overheid én samenleving', *Boekman: De staat van cultuur 4* (2019) 53-54.
- Burggraaf, W., 'Voor ons kan erfgoed alles zijn: Drie erfgoedbegrippen nader bekeken', *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* (Amersfoort 2022).
- De Haan, I., *Zelfbestuur en staatsbeheer* (Amsterdam 1993).
- De Historische Kring Eibergen, *Geschiedenis*, <https://www.historischekringeibergen.nl/geschiedenis/> (geraadpleegd 6 oktober 2022).
- De Historische Kring Eibergen- *Visie en Missie*, <https://www.historischekringeibergen.nl/visie-en-missie/> (geraadpleegd 6 oktober 2022).
- De Historische Vereniging Zutphen- *De Vereniging*, <https://www.historiezutphen.nl/over-de-vereniging> (geraadpleegd 6 oktober 2022).
- De Historische Vereniging Zutphen – *Jaarverslag 2020*, <https://www.historiezutphen.nl/images/jaarverslagen/2020.pdf> (geraadpleegd 6 oktober 2022).
- De Gelderlander- *Deze voormalig geschiedenisleraar is een opvallende naam tussen de nieuwe wethouders in Zutphen*, <https://www.gelderlander.nl/zutphen/deze-voormalig-geschiedenisleraar-is-een-opvallende-naam-tussen-de-nieuwe-wethouders-in-zutphen~ac002a8e/> (geraadpleegd 5 november 2022).
- De Rooy, P., *Ons stipje op de wereldkaart* (Amsterdam 2014).
- Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P., Van Tatenhove, J., *Burgers als beleidsadviseurs* (2006).
- Erfgoedcentrum Zutphen – *Wij werken samen met: Historische Vereniging Zutphen*, <https://erfgoedcentrumzutphen.nl/ontdekken/ontdek/nieuws/653-historische-vereniging-zutphen> (geraadpleegd 6 oktober 2022).
- Erfgoed Gelderland – *Missie en Visie*, <https://erfgoed gelderland.nl/over-ons/missie-en-visie/> (geraadpleegd 6 oktober 2022).
- Faro: Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed – *Erfgoedparticipatieladder*, <https://faro.be/publicaties/erfgoedparticipatieladder> (geraadpleegd 30 november 2022).
- Gemeente Berkelland, 'Cultuur & erfgoed: de smeerolie van Berkelland', *Cultuur- en erfgoedvisie Berkelland 2030* (Berkelland 2021).
- Gemeente Zutphen, 'Ambities voor de toekomst van de monumentengemeente', *Erfgoedagenda gemeente Zutphen 2013* (Zutphen 2013).
- Huysmans, F., De Haan, J., 'Het bereik van het verleden: Ontwikkelingen in de belangstelling voor cultureel erfgoed', *Sociaal en Cultureel Planbureau: Het culturele draagvlak 7* (Den Haag 2007).
- Kersbergen, K., Vis, B., *De verzorgingsstaat* (Amsterdam 2016).
- Koninklijk Huis – *Troonrede 2013*, <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/videos/2013/09/17/koning-willem-alexander-spreekt-de-troonrede-2013-uit> (geraadpleegd 5 oktober 2022).
- Michielse, H.C.M., De Paepe, E., Schutte, G.J., *Lokale geschiedenis tussen lering & vermaak* (Hilversum 2004).

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Museale strategie: Bewaren om teweeg te brengen* (Woerden 2008).
- Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D.A., ‘De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders’, *Eindrapportage Ministerie van Verkeer en Waterstaat* (Amsterdam 1999) 7-8.
- Raad van Europa, *Kaderverdrag inzake de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving* (Faro 2005).
- Raad voor het Openbaar Bestuur, *Loslaten in vertrouwen: naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving* (Den Haag 2012).
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed – *Faro in de praktijk*, <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro/faro-in-de-praktijk> (geraadpleegd 6 oktober 2022).
- Trommel, W.A., Van der Veen, R., *De Herverdeelde Samenleving: de ontwikkeling en herziening van de Nederlandse verzorgingsstaat* (Amsterdam 1999).
- Van Dale – *Democratie*, <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/democratie#.Yz1BYXZBxPY> (geraadpleegd 5 oktober 2022).
- Van den Broek, A., Huysmans, F., De Haan, J., ‘Cultuurminnaars en cultuurmijders: Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed’, *Sociaal Cultureel Planbureau: het culturele draagvlak 6* (Den Haag 2006).
- Van der Horst, A., Hopstaken, L., Van Soomeren, P., ‘Cultureel erfgoed voor en met iedereen: Overwegingen bij het ratificeren Verdrag van Faro’, *Rapport Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap* (Amersfoort 2021).
- Van Ginkel, R., ‘Boekbespreking: Carlo van der Borgt, Amanda Hermans en Hugo Jacobs (red.), Constructie van het eigene. Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland (Amsterdam 1996)’, *Words and Things* 9:1 (1996) 111-114.